

વ્યવસાયી મનુષ્યો વાચન, મનન કરી શકતા નથી. તેઓને આ લઘુ ગ્રંથ વડે ‘પદ્મદ્રવ્ય’ નો અભ્યાસ થાય તે માટે સાસ્ત્રવિશારદ ગુરુવર્ય શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજીસૂરીશ્વરે સં. ૧૯૫૮ ની સાલમાં પાદરા ગામે આ ગ્રંથ રચ્યો હતો અને તેને વકીલ મોહનલાલ હેમચંદે પોતે પ્રગટ કર્યો હતો. આ ગ્રંથની પ્રથમ આવૃત્તિ સ્વલાસ થવાથી અને અભ્યાસીઓને તે ઉપયોગી હોવાથી ફરીથી વકીલ મોહનલાલ હેમચંદની દ્રવ્ય સાહાય્યથી મંડળને ગ્રંથમાળાના ૩૫ મા ગ્રંથ તરીકે પ્રગટ કરવાનો શુભ પ્રસંગ મળ્યો છે.

પ્રથમ આવૃત્તિ કરતાં કેટલેક સ્થળે શ્રીમદે સ્વદસ્તે મૃત્યાગે વધારો કર્યો છે અને તેમાં પણ ગ્યામ કરી સમાકિતનું સ્વરૂપ વિશેષ પ્રકારે બોલેલનું છે.

बीजाओने ते मार्गे प्रेरणे, एवी आशा प
 आ ग्रन्थना प्रगटार्थे द्रव्यनी स्हाय करनार
 कील मोहनलाल हेमचंदने धन्यवाद
 विरमीए छीए.

मुंबाई.	}	ली.
चंपागली,		अध्यात्म ज्ञानप्रस
जेष्ठ वदि ११		मंडळ.

લંબીઓ તેને પ્રેમપૂર્વક વાંચે છે. દરેક ગ્રન્થોમાં અધ્યાત્મજ્ઞાન અને તત્ત્વજ્ઞાન સંબંધી વિવેચન છે.

વૈરાગ્ય, ઉપદેશક, અને યોધક, પદો-લજનો- તે તે વિષયમાં લિખતા કરી નાખે છે. દરેક પદોનો સાર વિચારણીય છે. અનેકાન્ત દષ્ટિથી, હૃદયની વિશાળતાપૂર્વક અને પ્રિય તથા પથ્ય-વાણીથી હરેક જણને ઉત્તમ બનાવી શકાય છે અને તે મુજબ આ ગ્રન્થો છે.

માત્ર વાંચકોના હિતાર્થે, ઉદાર ગૃહસ્થોની સહાયવડે, કોઈપણ ગ્રન્થપ્રકાશક મંડળ કરતાં ઓછામાં ઓછી કીંમત રાખવાની પહેલ આ મંડળેજ કરી છે-ઓછી કીંમત છતાં છપાઈ-કાગળ-બંધાઈ વગેરે કામ સુંદર થાય છે, તદ્ ઉપરાંત વધુ પ્રચારાર્થે-પ્રભાવના વિદ્યાર્થીઓને ઈનામ, અને ભેટ આપનાર માટે વધુ નકલો મંગાવનારને (શીલીકમાં હોય તો) બની શકતી ઓછી કીંમતે આપવામાં આવે છે.

શ્રાવક ધર્મસ્વરૂપ ભાગ ૧	
લો (આવૃત્તિ ત્રીજી)	૪૦ ૦-૧-૦
શ્રાવક ધર્મસ્વરૂપ ભાગ ૨	
લો (આવૃત્તિ ત્રીજી).	૪૦ ૦-૧-૦
ભજન પદસંગ્રહ ભાગ ૬ કો.	૨૦૮ ૦-૧૨-૦
વચનામૃત..	૩૮૮ ૦-૧૪-૦
યોગદીપક..	૨૬૮ ૦-૧૪-૦
જૈન ઐતિહાસિક રાસમાળા	૪૦૮ ૧-૦-૦
આનન્દધન પદસંગ્રહ ભા-	
વાર્થસહિત	૮૦૮ ૨-૦-૦
અધ્યાત્મ શાન્તિ (આ-	
વૃત્તિ ળીજી)....	૧૩૨ ૦-૩-૦
કાવ્યસંગ્રહ ભાગ ૭ મો...	૧૫૬ ૦-૮-૦
જૈનધર્મની પ્રાચીન અને	
અર્વાચીન સ્થિતિ....	૬૬ ૦-૨-૦
કુમારપાલ ચરિત્ર (હિંદી)..	૨૮૭ ૦-૬-૦

૩૦. ૩૧. ૩૨. ૩૩. ૩૪. સુખસા-

ગર ગુરુગીતા તથા પદ્માવ-

લીસહુ ગુરુચરિત્ર વિભાગો. ૩૦૦ ૦-૪-

૩૫ પદ્મવ્ય વિચાર (દ્વિતીયાવૃત્તિ) ૨૪૮ ૦-૪-

गणित चरण करण कथा, द्रव्य ए चार उदा
 द्रव्य ए चारमां सारले, धरतां भवजल पार
 अति गहन द्रव्यानुयोग, उदाधि सम कहे जि
 तेनो लेश हुं वर्णवुं, अति उत्कंठित दीन
 भाग्यदशा जो आकरी, सद्गुरु करुणा होय
 निर्मल बुद्ध्यादिकथी, समजे विरलो कोय ४
 योग्य जीवने एहनो, लागे मनमां राग;
 सम्पातिग्रंथे भाखीयुं, ते साधु महा भाग ५
 उदासीनता संपजे, धरतां एहनुं ध्यान
 निर्मल थावे आतमा, पामे केवलज्ञान ६
 द्रव्यतणा पड् भेद छे, धर्माधर्म विचार
 आकाश पुद्गल कालने, आतम ए मनोहार ७
 पंच धुर ते हेय छे, आतम उपादेय
 गुण पर्याय छे तेहना, भविजन ने हेय ज्ञेय ८

જ્યાં સુધી આત્માનું શુદ્ધ સ્વરૂપ
ઝાલાતું નથી ત્યાંસુધી શુદ્ધ સદ્ગુણ થતી ન

શ્રી જિનેશ્વર કથીત વાણી સાંભળવું
આત્માનું સ્વરૂપ યથાતથ્ય સમજાયછે,
જ્ઞાનનો ઘણો સ્વપ્ન કરવો. જ્ઞાન વિના
અજીવ આદિ પદાર્થનું સમ્યક્ જ્ઞાન
નથી. આત્મા નિત્ય કેવી રીતે છે; અ
કેવી રીતે છે; ઉત્પાદ વ્યય અને ધ્રુવ સ
સ્તુ છે તેનું જ્યાં સુધી જ્ઞાન થતું નથી, ત્ય
ધી જીવ સમ્યક્ વસ્તુ જાણી શકતો
અને હેય જ્ઞેય અને ઉપાદેય પણ જાણી
તો નથી. સમ્યક્ વસ્તુના જ્ઞાન થકી સમ
પ્રાપ્ત થાય છે. માટે જ્ઞાનની આવશ્યક

જ્ઞાનના પણ બે ભેદ છે ? વ્યવહાર
૨ નિશ્ચયજ્ઞાન.

અનંતજ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત નારિત્ર અને અનંત વીર્યનો ભોક્તા આત્મા અરૂપી અસંખ્ય પ્રદેશમયી છે. તેનું જે જ્ઞાન તેને નિશ્ચય જ્ઞાન કહે છે.

આત્મા વસ્તુ અનાદિ અનંત છે, તેને અનાદિથી કર્મનો સંયોગ થયો છે, તેથી દુઃખી થાય છે. ભવી સાથે કર્મનો સંવંધ અનાદિ સાંત ભાંગે છે. અભવી સાથે કર્મનો સંવંધ અનાદિ અનંતમે ભાંગે છે.

કર્મના આઠ પ્રકાર છે—જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, વેદનીય, મોહનીય, આયુષ્ય, નામ, ગોત્ર, અને અંતરાય એમ આઠ કર્મ છે, તેની ઉત્તર પ્રકૃતિ ૧૫૮ છે. તે કર્મરૂપ જડ વસ્તુનો પ્રપંચ વિચિત્ર છે. જેમ બ્રાહ્મીરૂપ જડ ઔ-

(७)
स्तिकाय (५) काल (६) जीवास्तिकाय-ए
४ द्रव्य शाश्वतां छे.

ए छ द्रव्यना अनुक्रमे गुण कहे छे.

१ धर्मास्तिकायना गुण ४ (१) अरूपी
२) अचेतन (३) अक्रिय (४) गतिसहाय

२ अधर्मास्तिकायना गुण ४ (१) अ-
रूपी २ अचेतन (३) अक्रिय (४) स्थितिसहाय

३ आकाशास्तिकायना गुण ४ (१) अ-
रूपी (२) अचेतन (३) अक्रिय (४) अव-
गाहनादान

४ पुद्गलास्तिकायना गुण ४ (१) रूपी
(२) अचेतन (३) सक्रिय (४) मिलण विख-
ण पूरणगलन

५ कालद्रव्यना गुण ४ (१) अरूपी

३ रस (४) स्पर्श (अगुरुल-
घु सहित)

५ कालद्रव्यना (१) अतीत (२) अनागत
(३) वर्तमान (४) अगुरु लघु

६ जीवद्रव्यना (१) अव्यावाध (२) अनवगाह
(३) अमूर्तिक (४) अगुरु लघु

ए छ द्रव्यना छ पर्याय कहा.

हवे ए छ द्रव्यना गुण पर्यायनुं साध-
र्म्यकहे छे.

अगुरु लघु पर्याय छए द्रव्यमां सरखो
छे. अरूपी गुणे करी पांच द्रव्यनुं साधर्म्य छे.
एक पुद्गल द्रव्यमां अरूपी गुण नथी. का-
रण के पुद्गलद्रव्य रूपी छे. तथा अचेतन
गुणे करी धर्मास्तिकाय; अधर्मास्तिकाय; आ-

[illegible]

[illegible]

የግዴታ ስራ ስራ

1. 1990-1991-1992-1993-1994-1995-1996-1997-1998-1999-2000-2001-2002-2003-2004-2005-2006-2007-2008-2009-2010-2011-2012-2013-2014-2015-2016-2017-2018-2019-2020-2021-2022-2023-2024-2025-2026-2027-2028-2029-2030-2031-2032-2033-2034-2035-2036-2037-2038-2039-2040-2041-2042-2043-2044-2045-2046-2047-2048-2049-2050-2051-2052-2053-2054-2055-2056-2057-2058-2059-2060-2061-2062-2063-2064-2065-2066-2067-2068-2069-2070-2071-2072-2073-2074-2075-2076-2077-2078-2079-2080-2081-2082-2083-2084-2085-2086-2087-2088-2089-2090-2091-2092-2093-2094-2095-2096-2097-2098-2099-2100-2101-2102-2103-2104-2105-2106-2107-2108-2109-2110-2111-2112-2113-2114-2115-2116-2117-2118-2119-2120-2121-2122-2123-2124-2125-2126-2127-2128-2129-2130-2131-2132-2133-2134-2135-2136-2137-2138-2139-2140-2141-2142-2143-2144-2145-2146-2147-2148-2149-2150-2151-2152-2153-2154-2155-2156-2157-2158-2159-2160-2161-2162-2163-2164-2165-2166-2167-2168-2169-2170-2171-2172-2173-2174-2175-2176-2177-2178-2179-2180-2181-2182-2183-2184-2185-2186-2187-2188-2189-2190-2191-2192-2193-2194-2195-2196-2197-2198-2199-2200-2201-2202-2203-2204-2205-2206-2207-2208-2209-2210-2211-2212-2213-2214-2215-2216-2217-2218-2219-2220-2221-2222-2223-2224-2225-2226-2227-2228-2229-2230-2231-2232-2233-2234-2235-2236-2237-2238-2239-2240-2241-2242-2243-2244-2245-2246-2247-2248-2249-2250-2251-2252-2253-2254-2255-2256-2257-2258-2259-2260-2261-2262-2263-2264-2265-2266-2267-2268-2269-2270-2271-2272-2273-2274-2275-2276-2277-2278-2279-2280-2281-2282-2283-2284-2285-2286-2287-2288-2289-2290-2291-2292-2293-2294-2295-2296-2297-2298-2299-2300-2301-2302-2303-2304-2305-2306-2307-2308-2309-2310-2311-2312-2313-2314-2315-2316-2317-2318-2319-2320-2321-2322-2323-2324-2325-2326-2327-2328-2329-2330-2331-2332-2333-2334-2335-2336-2337-2338-2339-2340-2341-2342-2343-2344-2345-2346-2347-2348-2349-2350-2351-2352-2353-2354-2355-2356-2357-2358-2359-2360-2361-2362-2363-2364-2365-2366-2367-2368-2369-2370-2371-2372-2373-2374-2375-2376-2377-2378-2379-2380-2381-2382-2383-2384-2385-2386-2387-2388-2389-2390-2391-2392-2393-2394-2395-2396-2397-2398-2399-2400-2401-2402-2403-2404-2405-2406-2407-2408-2409-2410-2411-2412-2413-2414-2415-2416-2417-2418-2419-2420-2421-2422-2423-2424-2425-2426-2427-2428-2429-2430-2431-2432-2433-2434-2435-2436-2437-2438-2439-2440-2441-2442-2443-2444-2445-2446-2447-2448-2449-2450-2451-2452-2453-2454-2455-2456-2457-2458-2459-2460-2461-2462-2463-2464-2465-2466-2467-2468-2469-2470-2471-2472-2473-2474-2475-2476-2477-2478-2479-2480-2481-2482-2483-2484-2485-2486-2487-2488-2489-2490-2491-2492-2493-2494-2495-2496-2497-2498-2499-2500-2501-2502-2503-2504-2505-2506-2507-2508-2509-2510-2511-2512-2513-2514-2515-2516-2517-2518-2519-2520-2521-2522-2523-2524-2525-2526-2527-2528-2529-2530-2531-2532-2533-2534-2535-2536-2537-2538-2539-2540-2541-2542-2543-2544-2545-2546-2547-2548-2549-2550-2551-2552-2553-2554-2555-2556-2557-2558-2559-2560-2561-2562-2563-2564-2565-2566-2567-2568-2569-2570-2571-2572-2573-2574-2575-2576-2577-2578-2579-2580-2581-2582-2583-2584-2585-2586-2587-2588-2589-2590-2591-2592-2593-2594-2595-2596-2597-2598-2599-2600-2601-2602-2603-2604-2605-2606-2607-2608-2609-2610-2611-2612-2613-2614-2615-2616-2617-2618-2619-2620-2621-2622-2623-2624-2625-2626-2627-2628-2629-2630-2631-2632-2633-2634-2635-2636-2637-2638-2639-2640-2641-2642-2643-2644-2645-2646-2647-2648-2649-2650-2651-2652-2653-2654-2655-2656-2657-2658-2659-2660-2661-2662-2663-2664-2665-2666-2667-2668-2669-2670-2671-2672-2673-2674-2675-2676-2677-2678-2679-2680-2681-2682-2683-2684-2685-2686-2687-2688-2689-2690-2691-2692-2693-2694-2695-2696-2697-2698-2699-2700-2701-2702-2703-2704-2705-2706-2707-2708-2709-2710-2711-2712-2713-2714-2715-2716-2717-2718-2719-2720-2721-2722-2723-2724-2725-2726-2727-2728-2729-2730-2731-2732-2733-2734-2735-2736-2737-2738-2739-2740-2741-2742-2743-2744-2745-2746-2747-2748-2749-2750-2751-2752-2753-2754-2755-2756-2757-2758-2759-2760-2761-2762-2763-2764-2765-2766-2767-2768-2769-2770-2771-2772-2773-2774-2775-2776-2777-2778-2779-2780-2781-2782-2783-2784-2785-2786-2787-2788-2789-2790-2791-2792-2793-2794-2795-2796-2797-2798-2799-2800-2801-2802-2803-2804-2805-2806-280

1. 1954-1955 2. 1956-1957 3. 1958-1959
4. 1960-1961 5. 1962-1963 6. 1964-1965
7. 1966-1967 8. 1968-1969 9. 1970-1971
10. 1972-1973 11. 1974-1975 12. 1976-1977
13. 1978-1979 14. 1980-1981 15. 1982-1983
16. 1984-1985 17. 1986-1987 18. 1988-1989
19. 1990-1991 20. 1992-1993 21. 1994-1995
22. 1996-1997 23. 1998-1999 24. 2000-2001
25. 2002-2003 26. 2004-2005 27. 2006-2007
28. 2008-2009 29. 2010-2011 30. 2012-2013
31. 2014-2015 32. 2016-2017 33. 2018-2019
34. 2020-2021 35. 2022-2023 36. 2024-2025
37. 2026-2027 38. 2028-2029 39. 2030-2031
40. 2032-2033 41. 2034-2035 42. 2036-2037
43. 2038-2039 44. 2040-2041 45. 2042-2043
46. 2044-2045 47. 2046-2047 48. 2048-2049
49. 2050-2051 50. 2052-2053 51. 2054-2055
52. 2056-2057 53. 2058-2059 54. 2060-2061
55. 2062-2063 56. 2064-2065 57. 2066-2067
58. 2068-2069 59. 2070-2071 60. 2072-2073
61. 2074-2075 62. 2076-2077 63. 2078-2079
64. 2080-2081 65. 2082-2083 66. 2084-2085
67. 2086-2087 68. 2088-2089 69. 2090-2091
70. 2092-2093 71. 2094-2095 72. 2096-2097
73. 2098-2099 74. 2100-2101 75. 2102-2103
76. 2104-2105 77. 2106-2107 78. 2108-2109
79. 2110-2111 80. 2112-2113 81. 2114-2115
82. 2116-2117 83. 2118-2119 84. 2120-2121
85. 2122-2123 86. 2124-2125 87. 2126-2127
88. 2128-2129 89. 2130-2131 90. 2132-2133
91. 2134-2135 92. 2136-2137 93. 2138-2139
94. 2140-2141 95. 2142-2143 96. 2144-2145
97. 2146-2147 98. 2148-2149 99. 2150-2151
100. 2152-2153 101. 2154-2155 102. 2156-2157
103. 2158-2159 104. 2160-2161 105. 2162-2163
106. 2164-2165 107. 2166-2167 108. 2168-2169
109. 2170-2171 110. 2172-2173 111. 2174-2175
112. 2176-2177 113. 2178-2179 114. 2180-2181
115. 2182-2183 116. 2184-2185 117. 2186-2187
118. 2188-2189 119. 2190-2191 120. 2192-2193
121. 2194-2195 122. 2196-2197 123. 2198-2199
124. 2200-2201 125. 2202-2203 126. 2204-2205
127. 2206-2207 128. 2208-2209 129. 2210-2211
130. 2212-2213 131. 2214-2215 132. 2216-2217
133. 2218-2219 134. 2220-2221 135. 2222-2223
136. 2224-2225 137. 2226-2227 138. 2228-2229
139. 2230-2231 140. 2232-2233 141. 2234-2235
142. 2236-2237 143. 2238-2239 144. 2240-2241
145. 2242-2243 146. 2244-2245 147. 2246-2247
148. 2248-2249 149. 2250-2251 150. 2252-2253
151. 2254-2255 152. 2256-2257 153. 2258-2259
154. 2260-2261 155. 2262-2263 156. 2264-2265
157. 2266-2267 158. 2268-2269 159. 2270-2271
160. 2272-2273 161. 2274-2275 162. 2276-2277
163. 2278-2279 164. 2280-2281 165. 2282-2283
166. 2284-2285 167. 2286-2287 168. 2288-2289
169. 2290-2291 170. 2292-2293 171. 2294-2295
172. 2296-2297 173. 2298-2299 174. 2300-2301
175. 2302-2303 176. 2304-2305 177. 2306-2307
178. 2308-2309 179. 2310-2311 180. 2312-2313
181. 2314-2315 182. 2316-2317 183. 2318-2319
184. 2320-2321 185. 2322-2323 186. 2324-2325
187. 2326-2327 188. 2328-2329 189. 2330-2331
190. 2332-2333 191. 2334-2335 192. 2336-2337
193. 2338-2339 194. 2340-2341 195. 2342-2343
196. 2344-2345 197. 2346-2347 198. 2348-2349
199. 2350-2351 200. 2352-2353 201. 2354-2355
202. 2356-2357 203. 2358-2359 204. 2360-2361
205. 2362-2363 206. 2364-2365 207. 2366-2367
208. 2368-2369 209. 2370-2371 210. 2372-2373
211. 2374-2375 212. 2376-2377 213. 2378-2379
214. 2380-2381 215. 2382-2383 216. 2384-2385
217. 2386-2387 218. 2388-2389 219. 2390-2391
220. 2392-2393 221. 2394-2395 222. 2396-2397
223. 2398-2399 224. 2400-2401 225. 2402-2403
226. 2404-2405 227. 2406-2407 228. 2408-2409
229. 2410-2411 230. 2412-2413 231. 2414-2415
232. 2416-2417 233. 2418-2419 234. 2420-2421
235. 2422-2423 236. 2424-2425 237. 2426-2427
238. 2428-2429 239. 2430-2431 240. 2432-2433
241. 2434-2435 242. 2436-2437 243. 2438-2439
244. 2440-2441 245. 2442-2443 246. 2444-2445
247. 2446-2447 248. 2448-2449 249. 2450-2451
250. 2452-2453 251. 2454-2455 252. 2456-2457
253. 2458-2459 254. 2460-2461 255. 2462-2463
256. 2464-2465 257. 2466-2467 258. 2468-2469
259. 2470-2471 260. 2472-2473 261. 2474-2475
262. 2476-2477 263. 2478-2479 264. 2480-2481
265. 2482-2483 266. 2484-2485 267. 2486-2487
268. 2488-2489 269. 2490-2491 270. 2492-2493
271. 2494-2495 272. 2496-2497 273. 2498-2499
274. 2500-2501 2

ગાળી છે. કારણ કે ધર્મસ્તિકાયા પોતાનામાં
 નિશ્ચયનયે પરિણામી રહે છે, પણ વૃ-
 થા પંચ દ્રવ્યમાં પરિણમવું નથી. થીજી અ-
 ધર્મસ્તિકાયા દ્રવ્ય પણ નિશ્ચયનયે પો-
 તાના સ્વરૂપમાં પરિણામી રહે છે, પણ વૃ-
 થા પંચ દ્રવ્યમાં પરિણમવું નથી. આકાશો-
 સ્તિકાયા પણ નિશ્ચયનયે પોતાના સ્વ-
 રૂપમાં પરિણમી છે. કારણ દ્રવ્ય પણ નિશ્ચય-
 નયે પોતાના સ્વરૂપમાં પરિણામી રહે છે
 છે, પણ વૃજા પંચ દ્રવ્યમાં નિશ્ચયનયે
 પરિણમવું નથી. જો નિશ્ચયનયે જોવા
 પુરૂષાજ દ્રવ્યમાં પરિણમીને કોઈકાંઈ
 કર્મ થકી રહીત થઈ સિદ્ધિપદ પામે નથી.
 વ્યવહારનયે જીવનસકીયાના પુરે પુરેકોઈ;
 વૃદ્ધી; ભૃદ્ધી; વૃદ્ધી; દેવતા; મનુષ્ય; તિર્થુષ;

નારકી, અને સમગ્રિય પંડિતો
 ઉદ્દગલના જેવે હોયે તેવાં નારકી
 અભિમાન ધૂણી જોઈ નારકી
 સાર નારકા ચોરોજીવન ચરકા
 ટિકાજી અનેક દુઃખ સહેન કરે
 કરે છે, જે ફોલ આ જીવ કમીકમ
 પારિણત્યો જોઈ યત્ન કરે છે, જે
 ધ્યનયે જીવ સર્વ શાશ્વત છે,
 સર્વ એ સિદ્ધ સમાન છે, વ્યવસ્થા
 જીવ અને ઉદ્દગલ જે દેવ પારિણત્ય
 તથા ઉદ્દગલિતકાલ દેવના પા
 નયે પરમાણ્યા સર્વ પોતાને
 રજા છે, અને વ્યવસ્થા નયે

કાલે એ સંધ ત્રિવરત્ર જાત નહીં. સદા કા-
 લ સંધ યાત્રેન રહેત. પરંતુ તેપણે રહેતા
 નથી, યાદે વ્યવહારનય પુર્વગતના પર-
 માણે આ મળી સંધ યાય છે, અને પાછા સંધ
 ત્રિવરત્ર પણ ગાય છે. ત્રિવરત્રનય પરમાણ-
 આઓ પોતપોતાને સ્વયમ્ સદા જાનતા
 છે, પણ કોઈ કાલે સંધો યત્રો નહીં. ગાઝયા
 વચ્ચે નહીં. ગાઝયા ગાઝો નહીં. એ રીતે એ
 છે કેવળ ત્રિવરત્રનય પોતપોતાને સ્વયમ્
 પરિણામિક જાણતાં, વ્યવહાર નયે યયું,
 અયયું; આકાશ; અને કાલ એ વાર કેવળ
 અપરિણામી છે. અને જીવ તથા પુર્વગત એ
 કેવળ પરિણામી છે. કમકે વ્યવહાર નયને
 પોતે જીવ સમય સમયે અનંત કમકેન વર્ગ-
 માનાં દેહીયાં છે, અને સમય સમયે અનંત

કમુચ્ય સમીપના સ્ત્રીમાં લેવું છે, પણ
 અગત્યે કમુચ્ય મળ્યા પછી કરતાં
 કોઈ કાલે કમુચ્યની સ્ત્રીને યામ
 અદમા રાગ અને દેવ પરદેશ
 દિવાલ છે, રાગદેવ રૂપ મોરની અગ્નિ
 ઉદગત પરમાણુઓના સ્કંધોને મહેલ
 અને મુલ્ય દેવતા તારકી તથા વિદ્યુ
 ઘટ્ટિર રૂપ લંબ મને નીપજાવે છે. તે
 સિધ્ધિ મમાળ રહે છે, વહી પાછા લેવું
 વહી વૃજા પરમાણુઓને મહેલ કરી
 ઘટ્ટિર રૂપ લંબને નીપજાવે છે, કેટલા
 ઉદગત પરમાણુઓ સ્કંધસ્કંધોને મહેલ કરી
 પાછા લેવું છે, પણ રૂપવદાર મને અગત્ય
 કાઢ્યું પછી

અર્થ-શાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ, વૌશ્વ
 અને વપ્ત્યોગ જોનામાં શેષ, તેને જોવ કહે છે.
 અને વાકીનાને અર્જીવ કહે છે, ધર્માસ્તિકામ,
 અધર્માસ્તિકામ, આકાશસ્તિકામ, પુર્વગા-
 સ્તિકામ અને કાલ, પૃથ્વિ દ્રવ્ય અર્જીવ

ગોચર એ અર્જીવસ્મિત્વમ્. ॥ ૧ ॥

દેવે હ દ્રવ્યમાં જોવ દ્રવ્ય અને
 અર્જીવ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ જાણે છે, તાણે
 દેવે જોવે તત્ત્વોત્કર્ષ, વૌશ્વિયુક્તવર્જી-

વૌશ્વ અને પુર્વગાલ એ વે દ્રવ્ય પરિણામી છે.
 એ સ્વસ્તિ નથી. એમ વ્યવહાર નયથી
 દૃષ્ટિ થતે છે, તે પ્રુથ પાપકમ જાણું પણ
 અને અગ્નિ પુર્વગાલને સંબંધ થવાથી જોવ
 દેગાલને સંબંધ થવાથી જોવ મિથ થતે છે,

હિ. કારણ કે જ્ઞાન, દેશન, ચારિત્ર્ય
 વીધુ અને વપ્તિગત્ય જીવનું જશ્ન તે
 મળી. જીવ દંચ તે જીવ હિ, 'વતનાલ
 જીવ દંતિવચનાલ'

(૧૮)

જુદ દંચમાં પુરેગલ દંચ મૂલિમ
 અને શેષ પાંચ દંચ અમૂલ હિ. ધર્મ, જ્ઞાન
 આકાશ, અને કાલ પુ ચાર
 અમૂલ હિ. જીવદંચના તે મૂલ હિ, તે
 અને સંસારી, તેમાં સિદ્ધતા જીવ
 લિમ્બ હિ. અને સંસારી જીવો ક
 પાણીમાં મૂલિમ્બ હિ. નિશ્ચયનું
 અક્ષી હિ માટે અમૂલિ કહેવાય હિ.
 વ્યવસ્થારનું કમી દેવના પાન

પદ દ્રવ્યમાં જળ દ્રવ્ય એક, અને જળ
 દ્રવ્ય અનેક જાળમાં. કારણકે યમીરિકામય
 વ્ય અસંલયના પ્રદેશી, જીવકરણી એક જાળ
 હું. તેમજ અયમીરિકામય દ્રવ્ય અસંલયના
 પ્રદેશી જીવકરણી એક જાળ હું. તેમજ આ-
 કાયાસ્થિતકામય દ્રવ્ય પણ અનેક પ્રદેશી જીવકર-
 ણી એક જાળ હું, એમ એ જળ દ્રવ્ય
 તે એક કહેણું, અને જીવ દ્રવ્ય હું તે જીવ

અને એક જાળમાં અનેક જાળ
 હું. જાળમાં અનેક હું. એ જીવે જાતે જ
 પ્રદેશી હું, અને કાલકરણ પ્રદેશી
 મને જાળ કાલ તે જાળ દ્રવ્યકરણ
 રજા રજાને અંતે રજા રજાને જાળ
 ફીલે પદ દ્રવ્યમાં પ્રદેશી અને અપ્રદેશી
 વિચાર કરાશે.

વ્યક્તિ અનંત જાણતા, તે એક જીવના અ-
 સંખ્યાતા પ્રદેશ છે, અને એક પ્રદેશ અન-
 નિ કમુની વર્ણનાના ચોક્કસ જગ્યા છે.
 તથા જીવવ્યક્તિ રહેલ વસ્તુ દરેક પ્રમાણ
 જીવ પ્રદેશના હિત સ્વયં પણ અન-
 નિ છે, માટે જીવ વ્યક્તિ પ્રદેશ દ્રવ્ય અનંત-
 મિળી જાણતા, અને એક વ્યક્તિ કમુ વર્ણનામાં
 અનંત પ્રદેશ પરમાણિયા રહ્યા છે તે પરમા-
 ણિયા દ્રવ્ય વ્યક્તિ સદાકાલ યોગ્યતા છે, માટે
 એક પરમાણિયામાં અનંત જગ્યા દ્રવ્યસ્વ-
 કાલના સમય અતીતકાલે વ્યવૃત્ત થઈ
 ગયા, તથા દેહી પણ અનંત સમય આવતે
 કાલે વ્યવૃત્ત થશે, અને પરમાણિયા તે તેના
 તેજ સદાકાલ યોગ્યતા છે, માટે પ્રદેશ દ્રવ્ય
 વ્યક્તિ પણ કાલદ્રવ્યના સમય અનંત જાણતા,

તે રીતે રીત જુદાજ ગણે કાલે તે આ ક
 નેક કરીને, તે રીતે મને ગણે કરી નિગમ
 દેવતામાં કરી.

જો તે દેવતામાં જે ગણે કરીને

નિગમ કરીને છે.

હ દેવતામાં આકાશ દેવ, વેદ છે અને
 ગાકાનાં ધર્મ, અર્ધ, કાલ, પુરુષ, અને
 આર્યા, તે પાંચ દેવ આકાશ દેવમાં છે
 છે, માટે જેની જાણ. તે જેની રીતે રા
 છે તે જાણે છે. અંધારી માણનાં એક વાજ
 મળે કરીને તેના જેવું [માગ] એવા કરી
 એકે એક જેવના તે જેવ ન થાય. એવા મ
 દેવ જેવ પ્રમાણ આકાશ દેવ જેવ, તેટલ
 માં આકાશના અંધારાના મહેલ રાજા છે, અને

દહામાં ધર્માસ્તિકાયાના અસંખ્યાત પ્રદેશ છે,
 યા અધર્માસ્તિકાયાના પણ અસંખ્યાત પ્રદેશ
 છે. અને નિર્ગોષિયા ગોઝા પણ અસંખ્યાત
 છે. તે સર્વે પદ્ધતિપુકતિને તેમાંથી એક
 ગોઝા જોઈએ તે એક ગોઝામાં અસંખ્યાતી
 નિર્ગોદ રહી છે. તે અસંખ્યાતી નિર્ગોદ પડતી
 પુકતિ તે માંથી એક જોઈએ, તે એક નિર્ગો-
 દમાં પણ અનાંત જીવ રહ્યા છે, તે જીવની
 માણગી વતવે છે, અનાદિ એક અતીતકાલ
 હોઈ રહીત, અનાંતો કાલ ગયા, તથા
 અનાગત કાલ તે પણ હોઈ રહીત છે. તે સર્વેના
 જોડા સમય થાય, તેની સાથે વર્તમાન કા-
 લનો એક સમય પણ માણતો. એટલે અતીત
 અનાગત અને વર્તમાનકાલના જોડા સમય
 થાય, તે સર્વેને અનાંતગણા કરીએ એટલા જીવ

એક ત્રિગોણી રહ્યા છે. તે સર્વ જીવ પજ્ઞા
 મુકતિને તે માહેથી માત્ર એક જીવ જડે. તે એક
 જીવના અસંલયતાના મહેશ છે. તે મધ્યે એકો
 મહેશ અને તે કમળી વર્ણનાઓ જાગી છે. તે
 સર્વ વર્ણનાઓ પડતી મુકતિને તે માહેથી એક
 વર્ણના જડે. તે એક વર્ણનામાં અને તે પૂર-
 નાં પરમાણુઓ રહ્યા છે. તે જતાં છે.

મધ્ય પરમાણુઓનાં તે મહેશ છે. એક જડાપ-
 રમાણુ અને વર્ણના સંધના. વળી સંધનાં તે મહે-
 શ છે. એક જીવ મહેશ સંધ, અને વર્ણના જીવ
 રહીત સંધ, તે વચ્ચે મધ્યે અજીવ સંધ
 જાણના. ત્યાં મધ્ય જીવ મહેશ સંધના
 વિચાર જણાવે છે.

તે પરમાણુઓ મેજા થાય તે વારે જો-
 યક સંધ કહેવાય છે. જળ પરમાણુઓ મે-

દહીયાં જેવારે ખેંચાં થાય, તેવારે આદારક
 છે. વૈકલ્યની વર્ણનાથી અંતર યુગ્માધિક
 વૈકલ્ય ધારીને જેવા યોગ્ય વર્ણના થાય
 નંત યુગ્માધિક દહીયાં જેવારે ખેંચાં થાય તેવારે
 થાય છે. તે આદારિકની વર્ણનાથી અ-
 ધારે આદારિક ધારીને જેવા યોગ્ય વર્ણના
 યાધિક પરમાણુઆ ત્યારે ખેંચાં થાય, તે
 જીવ સુત્તમાસરમ વોલે છે, તે થકી અંતરમ-
 રેણ કરી શકતો નથી. પરંતુ અમર્ય રાશિના
 પટલા પરમાણુઆના સંયમે કોઈ જીવ મ-
 ભવે જીવને મરેણ કરવા યોગ્ય થતા નથી.
 માણુઆના સંય થાય ત્યાં સુધીના સંય તે
 મંર્યાત્મક સંય કહેવાય છે, પટલા પર-
 મમંર્યાત્મક પરમાણુઆ ખેંચાં થાય, ત્યારે અ-
 ધ થાય, તેવારે ત્યુલક સંય કહેવાય છે, એમ

1 2 3

કાળી જાતી છે, આદારિક; શૈક્ષણિક; આદાર-
પૂર્વે કહેલી આઠ વર્ગના જીવને અનાદિ
જાતી તેનાથી દૂર રહેવું જોઈએ છે.

ત્ર, અવગણિતકાય, આકાશ દ્રવ્ય, અને
 તલ પૃથ્વી અતિક્ષુપ છે. જીવ અને પ્રદેશજ,
 તે દ્રવ્ય સત્ત્વ, રૂપરસ ગુણ છે. ધર્મ-
 નિતકાય દ્રવ્ય તે જીવ અને પ્રદેશજ પૃ
 રૂપને ચાલવવામાં સદૃશ આપવા ક્ષુપ ક્રિયા
 તે છે તથા નિશ્ચયનય અવગણિતકાય પણ
 જીવ દ્રવ્ય અને પ્રદેશજ દ્રવ્યને વિષય અવગા
 નિયમ ગુણરૂપ ક્રિયા કરે છે. તથા
 નિશ્ચયનય આકાશનિતકાય દ્રવ્ય પણ
 જીવ તથા અજીવને અવગણના અર્થ છે.
 તથા નિશ્ચયનય કાલ દ્રવ્ય પણ જીવ
 અજીવરૂપ સત્ત્વમાં પોતાની સ્વતંત્રતા
 ક્રિયા કરતો જાય છે. તથા નિશ્ચયનય
 જીવ દ્રવ્ય પણ પોતાના સ્વરૂપમાં સ્વતંત્રતા
 ક્રિયા કરતો જાય છે, કારણકે જો નિશ્ચય-

ଅନ୍ତର୍ଗତମାନେ ଶୁଣି, ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ, ଆକାଶ
 ଏବଂ ଜଳ, ଏ ସାରା ଦେୟ ଅତିକ୍ରମ କଲେବା,
 ତଥା ଗୋଟିଏ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଏ ବେ-ଦେୟ ମାନିକ୍ୟ
 କଲେବା, କାରଣକେ ଚରଣରେ ନୟନେ ଗୋଟିଏ
 ସମାହିତକର ଅଭିଜ୍ଞାନ ଏ କହୁଁ ସମସ୍ତ ସମସ୍ତ ଏ-

[illegible]

જીવ ચારગણિમાં જન્મ મરણ દેવતા, મૃત્યુ
 વ્ય, તિથ્ય, અને તારકીય તમા તમા મૃત્યુ
 ધારણ કરે છે, માટે અનિત્ય કહેણ. તમા
 વ્યવહારનય પુર્વગત દેવતા જેવ પળ મળે
 અનિત્ય જાણવા, કારણ કે પુર્વગત દેવતા
 જેવ વને છે, અને પાછા વિચરે છે, માટે
 અનિત્ય જાણવા. દેવતાસ્તિકાવના માટે જીવ
 અસંભવ્યત મરેણી નિત્ય સર્વાકાલ આશ્રી
 છે, અને અચિદ્ અનિત્ય પચાસે જીવ અમા-
 શ્વતી જાણવા. કારણકે અચિદ્ અનિત્ય ન-
 મૃત્યુ જીવ ચાર ગણિકપ સંસારમાં જન્મદં
 વ્યવસ્થા પછડળ સ્વપ્નને વને છે. તે આશ્રી
 રીતિમય મરના પચાસે વ્યવ થયો અને
 દેવતાના મરના પચાસે જન્મદં થયો. વળી
 તિથ્ય મરના પચાસે વ્યવ થયો, અને ન-

દોહવા રૂપ કાણુ થયું. તેમજ જીવકર્તા અને
 કાણુ કારણ થઈ, તેવારે જીવને વાહવા
 જાણું. વિષકે જીવકર્તા અને તેને ધર્માસ્તિ-
 રણ રૂપ જાણતાં, અને જીવ દ્રવ્ય અકારણ
 ધર્મ દ્રવ્યમાં જીવ દ્રવ્યને ધર્મ દ્રવ્ય કા-
 નિર્યાનિર્યયુ જાણું.

જાતો. એ રીતે ધર્મ દ્રવ્યમાં નિશ્ચય વ્યવહારે
 ધર્માસ્તિત્વ નય કરી જીવને અનિત્ય સમ-
 સ્તિત્વનય જીવને નિત્ય સમજાવતાં, અને પ-
 તે સર્વ વસ્તુદ વ્યય થાય છે, માટે દ્રવ્ય-
 જાતો છે, તથા જીવતા જન્ય મરણ થાય છે
 કાલ વર્તે છે, અને જીવ પૂર્ણ એ ધૈર્યવળ શા-
 જટણ સ્વપ્નાદે ચાર મતિરૂપ સંસારમાં મટા-
 અગ્નિદ્ અનિત્ય ધર્માદે વસ્તુદ વ્યયરૂપ પ-
 દ્રવ્ય ધર્મના ધર્માવર્તના વસ્તુદ થયા. એમ જીવ

તેને અધર્મસ્થિતકામ્ય કષ્ટ કારણ મળ્યું, તે
 વારે જીવને ક્રિયાર રહેના કષ્ટ કામ્ય નીપજ્યું,
 તેમજ જીવકર્તા અને તેને આકાશસ્થિતકામ્ય
 કારણ મળ્યું તેવારે જીવને અવગાહેના કષ્ટ
 કામ્ય વન્યું, તેમજ જીવકર્તા અને તેને પૂરું
 ગજાસ્થિતકામ્ય કષ્ટ કારણ મળ્યું તેવારે જી-
 વને સમય સમય અનેના કષ્ટ રકંથો રેના
 સ્વસ્થતા કષ્ટ કામ્ય નીપજ્યું, તેમજ જીવ રૂ-
 વ્યકર્તા અને તેને કાલ દ્રવ્ય કારણ મળ્યું,
 તેવારે નજા દુરાળા વતેનાકષ્ટ કામ્ય નીપજ્યું,
 તે રીતે પદ દ્રવ્યમાં જીવને પાંચ દ્રવ્ય કાર-
 ણ પૂર્ણ જાણવા, અને જીવ પોતે અકારણ છે,
 ધર્મી પ્રતિધર્મી સંધેય પદ્ધતિ છે કે છે
 દ્રવ્યમાં એક જીવ દ્રવ્ય કારણ છે, વાકીના
 ધર્મસ્થિતકામ્ય, અધર્મસ્થિતકામ્ય, આકાશસ્થિત-

(21)

ધન-ગોઝલું, અને સર્વ જીવનું કહું વિવરણું
 કાર, કરણા, દયા, ધરના, મીઠું મનોહર વ-
 સપત્ત્યુવાસન્ય, વિનય, વૈષ્ણવ્ય, અ-
 ભ, તપ, યાત્ર, દેવતા, પ્રયાત્રના, સેવા, યાત્રિક
 જેવે જીવના શ્રીમ વ્યવહાર નય જીવ દાન, યો-
 ગદેહરનય જીવકર્તા જે તેનું સ્વરૂપ જાણવું.
 દિકાલની અચિદ્ જાણવી. એ અચિદ્ વ્ય-
 કમુકય દેહીઆં સત્તા એ જાતે જે. એ અના-
 ન એ અચિદ્તત્ત્વ જીવને સમય સમય અનેના
 જાણ્યા જે, તેથી જીવમાં અચિદ્વ્યજ્ઞ જાણવું.
 માં અજ્ઞાન રાગદ્વેષ, અનાદિકાલના શબ્દ થકે
 જેવે જીવના અચિદ્ વ્યવહારનય જીવ-

નય જાણવી.

ચિદ્તત્ત્વને નીપજાવે, તે જીવમાં ચિદ્ વ્યવહાર
 જીવ કમુકય અચિદ્તત્ત્વને દાઝે, અને શિવ કય

कृत्वा हि, तेन विना अज्ञानपणे पालना कर्तुं
 अन्येक प्रकारानुवृत्ति ते पालनाया मत्पक्षणे
 वन, आराम, कृषा अन्य समेतर, ए आदि
 चाकर, दंस, दंसि, गणितर, रान्ध, वान्ध,
 कृत्वा, पालितर, दंड, वान्ध, गणित, दंड,
 कृत्वा पालना अन्वयित व्यक्तीरन्ये वन

ए अन्वय व्यक्तीरन्ये वीर्यकर्ता गणिते.
 क प्रकारानुवृत्ति गणिते अन्वय कर्तुं गणिते.
 अन्वय, गणित, अन्वय पालितर, ए आदि अन्वय
 गणित, विद्वत्, गणित, गणित, विद्वत्, गणित
 गणित, विद्वत्, गणित, गणित, विद्वत्, गणित
 गणित, विद्वत्, गणित, गणित, विद्वत्, गणित
 गणित, विद्वत्, गणित, गणित, विद्वत्, गणित
 गणित, विद्वत्, गणित, गणित, विद्वत्, गणित
 गणित, विद्वत्, गणित, गणित, विद्वत्, गणित
 गणित, विद्वत्, गणित, गणित, विद्वत्, गणित

દેવે હઠા અગ્નિપચારિત અવદારને જીવ
 ધારી આદિ પરવસ, તે પોતાના સ્વરૂપથી
 પ્રત્યક્ષપણે જુદી છે, પણ પરિણામિક યાત્રે
 જોઈ મૈત્રણ એકઠી મળી રહી છે, તેને
 જીવ પોતાની કરી જાણ છે. એવા ધારીને
 જીવ અનાંતિવાર પામ્યા, અને અનાંતિવાર તે
 ધારીને જાણ કર્યો, તેણે અજાનપણે જીવ
 તેને પોતાનું કરી જાણે છે, તેને વાતે અ-

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

જાણ છે. તેને માફ માફ કરતો કરે છે, તેની
દાદિ દેવો શ્રેયો યામ છે, તેનો નાશ દેવો
પર છે, કહે છે, યોગ કરે છે, અને તેને
માટે પોતાના માળનો પણ નાશ કરે છે, તેને
પોતાનું માની તેના કર્તૃમાનો જાણે, માળનો
અધિકારી પોતે યામ છે, જે પોતે ચપ્પતિત

[illegible]

ਸਤਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ॥ ੧ ॥ ਨਾਨਕ ॥
 ਸਤਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ॥ ੧ ॥ ਨਾਨਕ ॥

पदं देवतां लोकलोककल्पार्थं वि, अने पदे देवदेव
 व्याप्ति गणार्थं, व्युत्क्रियकाय असंबन्धा
 पदार्थे लोक व्याप्ति गणार्थं, अव्यभिचि-

(૪૩)

કાય દ્રવ્ય અસંખ્યાત પ્રદેશી લોકવ્યાપી
જાણવું. તથા કાલદ્રવ્ય ગણિતકાલ તે અઢી-
દ્વીપવ્યાપી જાણવું. તથા જીવદ્રવ્ય પણ લો-
કવ્યાપી જાણવું. તથા પુદ્ગલદ્રવ્ય પણ લોક
વ્યાપી જાણવું. અકેક જીવને, સત્તાએ અ-
નંતા કર્મરૂપ પુદ્ગલ પરમાણુઆ સ્કંધ લા-
ગ્યા છે. તથા તે થકી વીજા છુટા લોક-
વ્યાપી પુદ્ગલ પરમાણુઆસ્કંધ પણ અ-
નંતા છે. તે સર્વે લોકવ્યાપી છે. એ રીતે એ
પાંચ દ્રવ્ય દેશવ્યાપી જાણવાં. અને એક આ-
કાશાસ્તિકાય દ્રવ્ય, અનંત પ્રદેશી, સર્વવ્યા-
પી જાણવું. એ રીતે આ દ્રવ્યમાં સર્વવ્યાપી ન-

જતા નથી, અને એક વીજાનું કોઈકોઈનું કામ
 પણ કરતાં નથી. જેમ કોઈ દુકાન ઉપર પાં-
 ચ વાળોતર રહેતા હોય તે સર્વ પોતપોતાનું
 કાર્ય ફરમાવ્યા મુજબ કર્યા કરે, અને સહુ
 સહુની મર્યાદામાં ચાલે, તેમ લોકમાં છ દ્ર-
 વ્ય ભેળાં રહ્યાં છે. છ દ્રવ્ય પોતપોતાની મ-
 ર્યાદામાં વર્તે છે, પણ નિશ્ચયનયે કોઈપણ વી-
 જામાં માંહેમાંહે ભળતાં નથી, માટે અપ્રવેશી
 જાણવાં. એરીતે પદ્મ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ વાર માં
 ભવ્ય જીવોએ જાણવું.

હવે એકેકા દ્રવ્યમાં આઠ પક્ષ કહે છે
 આઠ પક્ષનાં નામ—એક નિત્ય, વીજ
 અનિત્ય, ત્રીજો ઐક, ચોથો અનેક, પાંચ
 સંત, છઠો અસંત, સાતમો વર્ત્તવ્ય, આઠ
 અવર્ત્તવ્ય.

(૪૫)

ધર્માસ્તિકાયના ચારગુણ નિત્ય છે. તથા
પર્યાયમાં ધર્માસ્તિકાયનો એક સ્વંધ નિત્ય છે.
વાકીના દેશ, પ્રદેશ, અને અગુરુ લઘુ, એ ત્રણ
પર્યાય અનિત્ય છે. અધર્માસ્તિકાયના ચાર
ગુણ, તથા એક લોકપ્રમાણ સ્વંધ નિત્ય છે.
અને વાકીના ત્રણ પર્યાય અનિત્ય છે. આ-
કાશાસ્તિકાયના ચાર ગુણ, તથા લોકાલોક
પ્રમાણ સ્વંધ નિત્ય છે, અને દેશ, પ્રદેશ, તથા
અગુરુ લઘુ, એ ત્રણ પર્યાય અનિત્ય છે. કા-
લદ્રવ્યના ચારગુણ નિત્ય છે અને ચાર પ-
ર્યાય અનિત્ય છે. પુદ્ગલ દ્રવ્યના ચાર ગુણ
નિત્ય છે, અને ચાર પર્યાય અનિત્ય છે. જીવ
દ્રવ્યના ચાર ગુણ, અને ત્રણ પર્યાય નિત્ય
છે, અને એક અગુરુ લઘુ પર્યાય, અનિત્ય છે.
એ રીતે નિત્યાનિત્ય પક્ષ કહ્યો.

હવે પદ્ દ્રવ્યમાં એક અનેક પક્ષ વ
તાવે છે.

એક ધર્માસ્તિકાય, વીજો અધર્માસ્તિ
કાય, એ વે દ્રવ્યના સ્વંધ લોકાકાશ પ્રમાણ
એક છે અને ગુણ અનંતા છે. આકાશ દ્રવ્યના
લોકાકાશ પ્રમાણ સ્વંધ એક છે. અને ગુણ
અનંતા છે. પર્યાય અનંતા છે, પ્રદેશ અનંત
છે, માટે અનેક છે. કાલ દ્રવ્યનો વર્તનાર
ગુણ એક છે, અને વીજા ગુણ અનંતા છે
પર્યાય અનંતા છે, સમય અનંતા છે, કેમકે
અતીતકાલે અનંતા સમય ગયા, અને અન
ગત કાલે અનંતા સમય આવશે, તથા વર્ત
માનકાલે સમય એક છે માટે અનેક પક્ષ
છે. પુદ્ગલ દ્રવ્યના પરમાણુઓ અનંતા છે
એક એક પરમાણુમાં અનંતા ગુણપર્યાય

તે અનેકપણું છે, અને સર્વ પરમાણુમાં પુદ્ગલ-
 ણું તે એકજ છે. જીવ દ્રવ્ય અનંતા છે, એ-
 કેવા જીવમાં પ્રદેશ અસંખ્યાતા છે, તથા ગુણ
 અનંતા છે. પર્યાય અનંતા છે તે અનેકપણું
 છે, પણ જીવિતવ્ય સર્વ જીવોમાં એક સ-
 રખું છે, માટે એકપણું છે.

ઈહાં શિષ્ય પુછે છે કે- સર્વ જીવ એક
 સરખા છે તો મોક્ષના જીવ સિદ્ધ પરમાનંદ
 મયી દેખાય છે, અને સંસારી જીવ કર્મવશ
 ઇડ્યા દુઃખી દેખાય છે, તેનું કેમ ? તેને ઉ-
 ત્તર આપે, છે, કે- નિશ્ચયનયે તો સર્વ જીવ
 સિદ્ધ સમાન છે, માટેજ સર્વ જીવ કર્મ સ્વ-
 યાવી સિદ્ધ થાય છે, તેથી સર્વ જીવની સત્તા
 એક છે, વળી શિષ્ય પુછે છે કે જો સર્વ જીવ
 સિદ્ધ સમાન કહો છો તો અભવ્ય જીવ પણ

સિદ્ધ સમાન છે એમ ઠર્યું, અને તેનો મોક્ષ
 જાતા નથી, તેનું કેમ ? તેને ઉત્તર આપે છે
 કે અભવ્ય ને કર્મ નીકળ્યાં છે, અને અભ-
 વ્યમાં, પરાવર્તે ધર્મ નથી, તેથી સિદ્ધ થતા
 નથી. અભવ્યને કર્મનો સંબંધ અનાદિ અ-
 નંતમે ભાંગે છે, તેથી કોઈ કાલે તે મોક્ષ
 જશે નહીં. ભવ્ય જીવમાં પરાવર્તે ધર્મ છે
 માટે કારણ સામગ્રી મળ્યાથી પલટણ પામે
 છે અને ગુણથ્રેણિ ચઢીને સિદ્ધ થાય છે.
 આત્માના આઠ રુચક પ્રદેશ, નિશ્ચય નયથી
 ભવ્ય તથા અભવ્ય સર્વ જીવોના સિદ્ધ સ-
 માન છે, માટે સર્વ જીવની સત્તા એક સર-
 સી છે. એ આઠ રુચક પ્રદેશને કર્મ વીલ-
 કુલ લાગતાં નથી તે આચારાંગસૂત્રની શ્રી
 શિલાંગાચાર્ય કૃત ટીકાના લોકવિજય અ-

(૪૯)

નમાં પ્રથમોદ્દેશકે કહ્યું છે.

હવે સત્ તથા અસત્ પક્ષ કહે છે. એ
દ્રવ્ય, સ્વદ્રવ્ય, સ્વક્ષેત્ર, સ્વકાલ, અને સ્વ-
ભાવપણે સત્ એટલે છતાં છે. અને પરદ્રવ્ય
ક્ષેત્ર, પરકાલ, અને પરભાવપણે અસત્ એ-
ટલે છે. તેની રીત વતાવવાને માટે એ
દ્રવ્યનો દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, એવે ભાવ,
એ છીએ.

દઘ્વંગુણસમુદાજં
સ્થિતંઓગાહવદ્દૃષ્ટાકાલો
ગુણપજ્જાય પવત્તિ
ભાવોનિઅવથ્થુધમ્મોસો ॥૧॥

ધર્માસ્તિકાયનો મૂલ ગુણ ચલણ સહાય
નો તે સ્વદ્રવ્ય, અધર્માસ્તિકાયનો મૂલ ગુણ

સ્થિતિ સહાયપણો તે સ્વદ્રવ્ય જાણવો. આ
 કાશાસ્તિકાયનો મૂલ ગુણ અવગાહપણો તે
 સ્વદ્રવ્ય, કાલદ્રવ્યનો મૂલ ગુણ તર્તનાલક્ષણ
 પણો તે સ્વદ્રવ્ય જાણવો. તથા પુદ્ગલદ્રવ્ય
 નો મૂલગુણ પૂરણ મલનપણો તે સ્વદ્રવ્ય જા
 ણવો. જીવ દ્રવ્યનો મૂલ ગુણ જ્ઞાનાદિક્ષે
 તના લક્ષણપણો તે સ્વદ્રવ્ય, ણ છ દ્રવ્યનો
 સ્વદ્રવ્યપણો કહ્યો.

હવે પદ્ દ્રવ્યનો સ્વક્ષેત્ર કહે છે-ધર્મા
 સ્તિકાય અને અધર્માસ્તિકાયનો સ્વક્ષેત્ર અસં-
 ख्यात પ્રદેશમય જાણવો. આકાશ દ્રવ્યનો
 સ્વક્ષેત્ર અનંત પ્રદેશમય જાણવો. કાલ દ્ર-
 વ્યનો સ્વક્ષેત્ર સમયરૂપ છે. પુદ્ગલ દ્રવ્યનો
 સ્વક્ષેત્ર એક પરમાણુ છે. પરમાણુ આ અનંતા
 છે. જીવ દ્રવ્યનો સ્વક્ષેત્ર એક જીવના અસં-

(૫૧)

સ્વ્યાતા પ્રદેશ છે.

હવે સ્વકાલ તે પદ્ધત્યમાં અગુરુ લઘુ-
નો છે. છા દ્રવ્યના પોત પોતાના ગુણ પર્યાય
તે સર્વ દ્રવ્યનો સ્વભાવ જાણવો. સારાંશકે
ધર્માસ્તિકાયમાં પોતાના જ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ,
ભાવ છે, પણ વીજા પાંચ દ્રવ્યના નથી. તથા
અધર્માસ્તિકાયમાં પણ પોતાના જ સ્વદ્રવ્ય,
ક્ષેત્રકાલ, ભાવ છે પણ વીજા પાંચ દ્રવ્યના
નથી. આકાશાસ્તિકાયમાં આકાશના જ સ્વદ્ર-
વ્યાદિક ચાર છે, પણ વીજા પાંચ દ્રવ્યના
નથી. તથા કાલ દ્રવ્યમાં કાલના સ્વદ્રવ્યા-
દિક ચાર છે, પણ વીજા પાંચ દ્રવ્યના નથી.
પુદ્ગલ દ્રવ્યના સ્વદ્રવ્યાદિ ચાર પુદ્ગલ દ્ર-
વ્યમાં છે, પણ વીજા પાંચ દ્રવ્યના નથી. તથા
જીવ દ્રવ્યના સ્વદ્રવ્યાદિક ચાર તે જીવ દ્ર-

સ્થિતિ સહાયપણો તે સ્વદ્રવ્ય જાણવો. આ-
 કાશાસ્તિકાયનો મૂલ ગુણ અવગાહપણો તે
 સ્વદ્રવ્ય, કાલદ્રવ્યનો મૂલ ગુણ વર્તનાલક્ષણ-
 પણો તે સ્વદ્રવ્ય જાણવો. તથા પુદ્ગલદ્રવ્ય-
 નો મૂલગુણ પૂરણ ગતનપણો તે સ્વદ્રવ્ય જા-
 નવો. જીવ દ્રવ્યનો મૂલ ગુણ જ્ઞાનાદિક્ષે-
 તના લક્ષણપણો તે સ્વદ્રવ્ય, જ. છ દ્રવ્યનો
 સ્વદ્રવ્યપણો કલ્પો.

હવે પદ્ દ્રવ્યનો સ્વક્ષેત્ર કહે છે-ધર્મા-
 સ્તિકાય અને અધર્માસ્તિકાયનો સ્વક્ષેત્ર અસં-
 ख्यात પ્રદેશમય જાણવો. આકાશ દ્રવ્યનો
 સ્વક્ષેત્ર અનંત પ્રદેશમય જાણવો. કાલ દ્ર-
 વ્યનો સ્વક્ષેત્ર સમયરૂપ છે, પુદ્ગલ દ્રવ્યનો
 સ્વક્ષેત્ર એક પરમાણુ છે. પરમાણુ આ અનંતા
 છે. જીવ દ્રવ્યનો સ્વક્ષેત્ર એક જીવના અસં-

વ્યમાં છે, પણ વીજા પાંચ દ્રવ્યના નથી
 “ગુણપર્યાયનદ્રવ્યમ્ -” દ્રવ્યથી અભેદ
 ગુણપર્યાય હોય તેને દ્રવ્ય કહે છે તથા સ્વ
 ધર્મનો આધારવંતપણો તેને ક્ષેત્ર કહે છે, અ
 ઉત્પાદ વ્યયની વર્તના તેને કાલ કહે છે
 તથા વિશેષ ગુણ પરિણતિ, સ્વભાવ પરિ
 ણતિ, પર્યાય પ્રમુખ તે સ્વભાવ કહીએ.

અત્રે એક-ભેદ સ્વભાવ, વીજો-અ
 સ્વભાવ, ત્રીજો-ભવ્ય સ્વભાવ ચોથો-અ
 વ્ય સ્વભાવ અને પાંચમો-પરમ સ્વભાવ,
 પાંચ સ્વભાવ જાણવા. તેમાં દ્રવ્યના સર્વ
 મને પોતપોતાના સ્વ સ્વ કાર્ય કરવેકરી
 સ્વભાવ છે, અને અવસ્થાનપણે અભેદ
 ભાવ છે. અણપલટણ સ્વભાવે અભવ્ય
 ભાવ છે. તથા પલટણ સ્વભાવે ભવ્ય સ્વભ

•

•

ત્રમાં મુંઝવો તેના ભગંચ્યાતમા ભાગે હાલ આ-
ગમ રજાં છે. એ હ દ્રવ્યમાં આઠ પક્ષ કહ્યા.

હવે નિત્ય તથા અનિત્ય પક્ષથી ચતુર્મ-
ળી ઉપની તે વતાવે છે. જેની આદિ નથી
અને અંત નથી તે અનાદિ અનંત પહેલો ભા-
ગો જાણવો. તથા જેની આદિ નથી પણ
અંત છે, તે અનાદિ સાંત વીજો ભાંગો જા-
ણવો. તથા જેની આદિ પણ છે અને અંત
પણ છે, તે સાદિ સાંત વીજો ભાંગો જાણવો.
વળી જેની આદિ છે, પણ અંત નથી, તે સાદિ
અનંત નામે ચોથો ભાંગો જાણવો.

હવે એ ચાર ભાંગા દ્રવ્યોમાં કેવી રીતે
ઉતરે છે, તે વતાવે છે.

જીવ દ્રવ્યમાં જ્ઞાનાદિક ગુણ તે અનાદિ
અનંત છે, નિત્ય છે. ભવ્ય જીવને કર્મ સાં

૧. જીવને અન્યપર્યયે તથા મિદ્ધપર્યયે કે
હેતુ તે દ્રવ્યપર્યાય.

૨. જે દ્રવ્યના પરિણમન માન તે દ્રવ્ય
વ્યંજનપર્યાય.

૩. એક ગુણથી અનેકતા થાય. જેમકે
માધર્મ્યાદિ દ્રવ્ય પોતાના ચલણ સહકારાદિ
ગુણથી અનેક જીવ તથા પુદ્ગલને સહાય
કરે તેને ગુણપર્યાય નય કહે છે.

૪. એક ગુણના ઘણા ભેદ તે ગુણ વ્યં-
જનપર્યાય કહીયે.

૫. સ્વભાવ પર્યાય તે અગુરુ લઘુ પર્યા-
યથી જાણવો. એ પાંચ પર્યાયો સર્વ દ્રવ્ય-
માં છે.

૬. વિભાવ પર્યાય તે જીવ પુદ્ગલ એ

૧ જીવને ભવ્યપણું તથા સિદ્ધપણું
હેયું તે દ્રવ્યપર્યાય.

૨ જે દ્રવ્યના પ્રદેશનું માન તે દ્રવ્ય
વ્યંજનપર્યાય.

૩ એક ગુણથી અનેકતા થાય. જેમ ધર્મ
ધર્માદિ દ્રવ્ય પોતાના ચલણ સહકારાદિ
ગુણથી અનેક જીવ તથા પુદ્ગલને સહાય
કરે તેને ગુણપર્યાય નય કહે છે.

૪ એક ગુણના ઘણા ભેદ તે ગુણ વ્યં
જનપર્યાય કહીએ.

૫ સ્વભાવ પર્યાય તે અગુરુ લઘુ પર્યા-
યથી જાણવો. એ પાંચ પર્યાયો સર્વ દ્રવ્ય-
માં છે.

૬ વિભાવ પર્યાય તે જીવ પુદ્ગલ એ

વે દ્રવ્યમાં છે. જીવ જે ચાર ગતિના નવા નવા ભવ કરે તે જીવમાં વિભાવ પર્યાય તથા પુદ્ગલમાં સ્વંધપણુ તે વિભાવપર્યાય જાણવો.

હવે પર્યાયના વીજા છ ભેદ કહે છે—
 એક અનાદિ નિત્ય પર્યાય, તે પુદ્ગલ દ્રવ્ય-
 નો મેરુ પ્રમુખ. વીજો સાદિ નિત્ય પર્યાય તે
 જીવ દ્રવ્યની સિદ્ધાવસ્થા સિદ્ધાવગાંહનાદિક.

ત્રીજો અનિત્ય પર્યાય તે સમય સમય-
 માં દ્રવ્ય ઉપજે વિણસે છે તે. “સાદિસાં-
 ત પર્યાયા ભવ શરીરાધ્યવસાયાદયઃ” इति
 નયચક્રે. ચોથો અશુદ્ધ અનિત્ય પર્યાય તે
 જન્મ મરણ થાય છે, તે વડે કહેવો. પાંચમો
 ઉપાધિ પર્યાય તે કર્મ સંવંધ. છઠો શુદ્ધ
 પર્યાય જે મૂલ પર્યાય, સર્વ દ્રવ્યના એક સર-
 સ્વા છે તે એવં પર્યાયાર્થિકનું સ્વરૂપ કહ્યું. નય

૧ જીવને ભવ્યપણું તથા સિદ્ધપણું કહેવું તે દ્રવ્યપર્યાય.

૨ જે દ્રવ્યના પ્રદેશનું માન તે દ્રવ્ય વ્યંજનપર્યાય.

૩ એક ગુણથી અનેકતા થાય. જેમ ધર્માધર્માદિ દ્રવ્ય પોતાના ચલણ સહકારાદિ ગુણથી અનેક જીવ તથા પુદ્ગલને સહાય કરે તેને ગુણપર્યાય નય કહે છે.

૪ એક ગુણના ઘણા ભેદ તે ગુણ વ્યંજનપર્યાય કહીએ.

૫ સ્વભાવ પર્યાય તે અગુરુ લઘુ પર્યાયથી જાણવો. એ પાંચ પર્યાયો સર્વ દ્રવ્યમાં છે.

૬ વિભાવ પર્યાય તે જીવ પુદ્ગલ એ

(૬૭)

વે દ્રવ્યમાં છે. જીવ જે ચાર ગતિના ન
નવા ભવ કરે તે જીવમાં વિભાવ પર્યાય તે
પુદ્ગલમાં સ્વંધપણુ તે વિભાવપર્યાય જાણવે

હવે પર્યાયના વીજા છ ભેદ કહે છે
એક અનાદિ નિત્ય પર્યાય, તે પુદ્ગલ દ્ર
નો મેરુ પ્રમુખ. વીજો સાદિ નિત્ય પર્યાય
જીવ દ્રવ્યની સિદ્ધાવસ્થા સિદ્ધાવગાંહનાદિ

ત્રીજો અનિત્ય પર્યાય તે સમય સમ
માં દ્રવ્ય ઉપજે વિણસે છે તે. “સાદિસ
ત પર્યાયા ભવ શરીરાધ્યવસાયાદયઃ” ૩
નયચક્રે. ચોથો અશુદ્ધ અનિત્ય પર્યાય
જન્મ મરણ થાય છે, તે વહે કહેવો. પાંચ
ઉપાધિ પર્યાય તે કર્મ સંવંધ. છઠો શ
પર્યાય જે મૂલ પર્યાય, સર્વ દ્રવ્યના એક સ
સ્વા છે તે એવં પર્યાયાર્થિકનું સ્વરૂપ કહ્યું. :

૧. જીવને અવ્યયનું તથા વિદ્યમાનું ક-
હેવું તે દ્રવ્યપર્યાય.

૨. જે દ્રવ્યના પ્રવેશનું માન તે દ્રવ્ય
અંજનપર્યાય.

૩. એક ગુણથી અનેકતા થાય. જેમ જ-
ાંધર્યાદિ દ્રવ્ય પોતાના તત્ત્વ સહકારાદિ
ગુણથી અનેક જીવ તથા પુદ્ગલને સહાય
તે તેને ગુણપર્યાય નય કહે છે.

૪. એક ગુણના ત્રણા ભેદ તે ગુણ વ્ય-
નપર્યાય કહીયે.

૫. સ્વભાવ પર્યાય તે અગુરુ લઘુ પર્યા-
થી જાણવો. એ પાંચ પર્યાયો સર્વ દ્રવ્ય-
માં છે.

૬. વિભાવ પર્યાય તે જીવ પુદ્ગલ એ

(૬૭)

વે દ્રવ્યમાં છે. જીવ જે ચાર ગતિના નવા નવા ભવ કરે તે જીવમાં વિભાવ પર્યાય તથા પુદ્ગલમાં સ્વંધપણુ તે વિભાવપર્યાય જાણવો.

હવે પર્યાયના વીજા છ ભેદ કહે છે—
 એક અનાદિ નિત્ય પર્યાય, તે પુદ્ગલ દ્રવ્ય-
 નો મેરુ પ્રમુખ. વીજો સાદિ નિત્ય પર્યાય તે
 જીવ દ્રવ્યની સિદ્ધાવસ્થા સિદ્ધાવગાંહનાદિક.

ત્રીજો અનિત્ય પર્યાય તે સમય સમય-
 માં દ્રવ્ય ઉપજે વિણસે છે તે. “સાદિસાં-
 ત પર્યાયા ભવ શરીરાધ્યવસાયાદયઃ” इति
 નયચક્રે. ચોથો અશુદ્ધ અનિત્ય પર્યાય તે
 જન્મ મરણ થાય છે, તે વડે કહેવો. પાંચમો
 ઉપાધિ પર્યાય તે કર્મ સંવંધ. છઠ્ઠો શુદ્ધ
 પર્યાય જે મૂલ પર્યાય, સર્વ દ્રવ્યના એક સર-
 સ્વા છે તે એવં પર્યાયાર્થિકનું સ્વરૂપ કહ્યું. નય

(૭૧)

નું નિર્વાણ થયાં ઘણો કાલ ગયો છે, પણ
 આજ દીવાલીના દીવસે વીરનિર્વાણ છે,
 એમ જે કહેવું તે વર્તમાનકાલમાં અતીત
 કાલનો આરોપ કર્યો જાણવો. તથા આજ
 શ્રી પદ્મનાભ પ્રભુનો નિર્વાણ છે, એમ જે કહેવું
 તે વર્તમાન કાલમાં અનાગતકાલનો આરોપ.
 સ્વી રીતે અતીતના વે ભેદ છે. તથા અના-
 ગતના વે ભેદ છે તથા વર્તમાનના પણ વે
 ભેદ છે તે સર્વ મઠી કાલારોપના છ ભેદ
 જાણવા. ચોથો વઠી કારણવિષે કાર્યનો
 આરોપ કરવો તે કારણાદ્યારોપ જાણવો.

તે કારણ ચાર છે. ૧ ઉપાદાન કારણ.
 ૨ નિમિત્ત કારણ. ૩ અસાધારણ કારણ.
 ૪ અપેક્ષા કારણ. તેમાં બાહ્યદ્રવ્ય ક્રિયા તે
 સાધ્ય સાપેક્ષવાળાને ધર્મનું નિમિત્ત કારણ

(७३)

(२) संग्रहनय.

सामान्यवस्तुसत्ता संग्राहक संग्रहःस-
द्विविधः सामान्य संग्रहः विशेषसंग्रहश्च सा-
मान्य संग्रहो द्विविधः मूलतज्जतरतश्च मूलतोऽ-
स्तित्वादिभेदतः षड्विध उत्तरतो जाति समु-
दायभेदरूपः जातितः गवि गोत्वं, घटे घटत्वं,
वनस्पतौ वनस्पतित्वं, समुदायतो सहकारा-
त्मके वने सहकारवनं, मनुष्यसमूहे मनुष्य
वृन्द, इत्यादि समुदायरूपः अथवा द्रव्यमिति
सामान्य संग्रहः जीव इति विशेष संग्रहः

अर्थः सामान्ये करी मूल सर्व द्रव्य
व्यापक नित्यत्वादिक सत्तापणे रह्या जे धर्म
तेनो जे संग्रह करे तेने संग्रहनय कहे छे.

तेना वे भेद छे. १ एक सामान्य सं-
ग्रह २ बीजो विशेष संग्रह.

(૭૭)

દટ્તાંત-જેમ કોઈક મન્યુષ્યે પ્રભાતે દા-
તણ કરવાને અર્થે પોતાના ઘરના વારણે વે-
શીને ચાકરને કહ્યું કે દાતણ લેઈ આવો !
તેવારે ચાકર પુરુષ, પાળીનો લોટો, રુમાલ,
દાતણ એમ સર્વ चीज લઈ આવ્યો. શેઠે તો
એક દાતણ નામ લઈને મંગાવ્યું હતું પણ સ-
ર્વનો સંગ્રહ કરી ચાકર લઈ આવ્યો તે રીતે
સંગ્રહનય જાણવો.

(૩) વ્યવહારનય.

સંગ્રહગ્રહીતવસ્તુ ભેદાંતરેણ વિભજનં
વ્યવહરણં, પ્રવર્તનં વા વ્યવહારઃ. સદ્વિવિધઃ
શુદ્ધોઽશુદ્ધશ્ચ ॥

સંગ્રહનયે ગ્રહીત જે વસ્તુ તેને ભેદાંતરે
વેહેચબું, તેને વ્યવહારનય કહે છે. જેમ દ્રવ્ય

(७७)

दृष्टांत-जेम कोइक मन्युष्ये प्रभाते दा-
तण करवाने अर्थे पोताना घरना वारणे वे-
शीने चाकरने कह्युं के दातण लेइ आवो !
तेवारे चाकर पुरुष, पाणीनो लोटो, रुमाल,
दातण एम सर्व चीज लइ आव्यो. शेठे तो
एक दातण नाम लइने मंगाच्युं हतुं पण स-
र्वनो संग्रह करी चाकर लइ आव्यो ते रीते
संग्रहनय जाणवो.

(३) व्यवहारनय.

संग्रहग्रहीतवस्तु भेदांतरेण विभजनं
व्यवहरणं, प्रवर्तनं वा व्यवहारः. सद्विविधः
शुद्धोऽशुद्धश्च ॥

संग्रहनये ग्रहीत जे वस्तु तेने भेदांतरे
वेहेचवुं, तेने व्यवहारनय कहे छे. जेम द्रव्य

सर्व द्रव्यनी स्वरूप शुद्ध प्रवृत्ति-जेष
धर्मास्तिकायनी चलण सहायता तथा अध-
र्मास्तिकायनी स्थिति सहायता तथा जी-
वनी ज्ञायकता इत्यादिकने वस्तुगत शुद्ध व्य-
वहार कहीए.

द्रव्यनो उत्सर्ग नीपजवा माटे जे रत्न-
त्रायिनी शुद्धता गुणस्थाने श्रेणि आरोहणरूप
ते साधन शुद्ध व्यवहार कहीए.

अशुद्ध व्यवहारना वे भेद छे. १ सदभूत
व्यवहार २ असदभूत व्यवहार. तेमां जे क्षेत्रे
अवस्थाने अभेदे रह्या जे ज्ञानादिगुण तेने
परस्पर भेदे कहेवा ते सदभूत व्यवहार.
तथा हुं क्रोधी छुं, हुं मानी छुं, अथवा दे-
वता छुं, मनुष्य छुं, इत्यादि देवतापणे ते हे-
तुपणे परिणमतां ग्रहां जे देवगति विपाकी

(८१)

१ वहेचणरूप व्यवहार,

२ प्रवृत्तिरूप व्यवहार.

प्रवृत्ति व्यवहारना त्रण भेद छे. वस्तु-
प्रवृत्ति, साधनप्रवृत्ति, लौकिकप्रवृत्ति. तेमां
साधन प्रवृत्तिना त्रण भेद छे.

१ जे अरिहंतनी आज्ञाये शुद्ध साधन
मार्गे इह लोक संसार पुद्गल भोग आसं-
सादिदोष रहीत जे रत्नत्रयिनी परिणति,
परभव त्याग सहित ते लोकोत्तर साधन प्र-
वृत्ति नामे पेहेलो भेद जाणवो.

२ स्याद्वाद विना मिथ्याभिनिवेश स-
हित साधन प्रवृत्ति ते दुःप्रावचनिक साधन
प्रवृत्ति.

३ लोकना स्व स्वदेश कुलनी चाले
प्रवृत्ति ते लोक व्यवहार प्रवृत्ति म जाण प-

તેને ભગવતી સૂત્રમાં અવતી તથા અપચ્ચ-
 ટ્વાળી કહ્યા છે. આ કથન જે વાચ્યભાવમાં
 રાચે છે અને આત્મસ્વરૂપ જાણવા સ્વપ ક-
 રતા નથી તેને ફટકા તરીકે છે. એકાંત જિન-
 વચન નથી. દાન, પૂજા, તપ અને ક્રિયા
 પ્રમુખ સાપેક્ષશુદ્ધિથી મોક્ષનું કારણ છે.
 કારણે કાર્ય નીપજે इति વચનાત્. ॥

આત્માનું સ્વરૂપ ઓઝાવવાને વહુ ઉદ્યમ
 કરવો. મુનિપણું આત્માનું સ્વરૂપ જાણવા-
 થી થાય છે. જેમ જેમ આત્માનું સ્વરૂપ ગ્ર-
 હાય છે, તેમ તેમ પરમાવનો ત્યાગ થાય છે.
 શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં કહ્યું છે કે “ ન-
 મુળીરન્નવાસેણ ” જંગલમાં વસવાથી
 કંઈ મુનિપણું પ્રાપ્ત થતું નથી, પણ “ નાળે-

(૧૦૧)

સમયે દ્રવ્યમાં છે. જે સમયમાં શુદ્ધ સ્વગુ-
ણની અસ્તિ છે તેજ સમયમાં પરગુણની
નાસ્તિ પણ છે. યસ્મિન્ સમયે શુદ્ધ સ્વગુણ
સ્ય અસ્તિતા આત્મનિ તસ્મિન્ સમયે
એવ પરગુણસ્ય નાસ્તિતા આત્મનિ વોધ્યા.
માટે અસ્તિ નાસ્તિ એ વે ભાંગા એક સમય-
માં બેલા છે તે સ્યાત્ અસ્તિનાસ્તિ ત્રીજો
ભાંગો થયો.

૪ સ્યાત્ અવ્વક્તવ્ય. અસ્તિ અને
નાસ્તિ એ વેડ ભાંગા એક સમયમાં છે, તો
વચને કરી અસ્તિ એટલું વોલતાં અસંખ્યા-
તા સમય લાગે, તેથી નાસ્તિ ભાંગો તેજ
વસ્તુ કહેવાય નહીં, અને જો નાસ્તિ
ભાંગો કહ્યો તો અસ્તિપણો આવ્યો, માટે
એકજ અસ્તિ કહેતાં થકાં નાસ્તિત્વ તેજ સ-

મયે દ્રવ્યમાં છે, તે કહેવાળો નહીં. માટે મૃષાવાદ લાગે, તેમજ નાસ્તિ કહેતાં અસ્તિનો મૃષાવાદ લાગે, માટે વચને કરી અગોચર છે. એક સમયમાં વે ભાંગા વચને કરી કહ્યા જાય નહીં. કારણ કે એક અક્ષર વોલતાં અસંખ્યાતા સમય લાગે છે. માટે વચનથી અગોચર છે, તે સ્યાત્ અવક્તવ્ય ચોથો ભાંગો જાણવો.

૫ અવક્તવ્યપણો વસ્તુમાં અસ્તિત્વનો પણ છે. માટે સ્યાત્ અસ્તિ અવક્તવ્ય એ પાંચમો ભાંગો જાણવો.

૬ નાંસ્તિત્વનો પણ અવક્તવ્ય પણો વસ્તુ મધ્યે છે માટે સ્યાત્ નાસ્તિ અવક્તવ્ય એ છઠો ભાંગો જાણવો.

(૧૧૯)

માં વીજા સમયમાં અનંત પરમાણુ આ તથા
 પ્રાનંતજીવ પ્રદેશને ચલણસહાયીપણો થયો.
 વિવારે અસંખ્યાતા ચલણસહાયનો વ્યય,
 અને અનંતા ચલણસહાયનો ઉપજવો, અને
 ચલણસહાય ગુણપણે ધ્રુવ એમ ધર્મ દ્રવ્ય-
 મધ્યે ઉત્પાદ, વ્યય, અને ધ્રુવપણો. થઈ રહ્યો
 છે. તે પ્રમાણે અધર્મ, આકાશાદિ દ્રવ્યમાં
 જાણવું. તથા વલી કાર્ય કારણપણે ઉત્પાદ,
 વ્યય તથા અગુરુ લઘુપર્યાયના ચલનનો ઉ-
 ત્પાદ, વ્યય, પંચાસ્તિકાયમાં કહેવો, તથા
 કાલદ્રવ્ય તે ઉપચારથી દ્રવ્ય છે. તેનું સર્વ
 સ્વરૂપ ઉપચારથીજ કહેવું. એ રીતે સર્વ દ્ર-
 વ્યમાં સત્પણો છે. જો અગુરુ લઘુનો ભેદ
 ન થાય, તો પ્રદેશોનો માંહોમાંહે ભેદ થાય
 નહીં. માટે અગુરુ લઘુનો ભેદ સર્વમાં છે.

પૂન વિવેકાદિક છે, પામેલાં આ મનુષ્ય-
ના પાપનો દુરૂપ છે, પાપો!!! તો ધર્મે-
માપથી પાપી પમાડ કર્મજો, તો વળા મન
મદકર્મજો, ખર્ચો દુઃખમાંથી હલવાનો આ
ઉત્તમ અવગમ છે, એમ જાણીતો પ્રવૃત્તિ દ્વારા
નપાવે છે.

આર્તધ્યાનના પરિણામ પાંતમા તથા
છટ્ટા ગુણદાણા મુખી હોય છે. કારણ કે
છટ્ટા ગુણદાણું પ્રમત છે, માટે ત્યાં ૧ ધ્યા-
નનો પરિણામ સંભવે છે.

૨ રોદ્ર ધ્યાન.

૧ હિંસાનુવંધીરોદ્રધ્યાન ૨ મૃપાનુવંધી-
રોદ્રધ્યાન ૩ અદત્તાનુવંધીરોદ્રધ્યાન ૪ પરિ-
ગ્રહાનુવંધીરોદ્રધ્યાન.

(૧૪૫)

૨ શરીરમાં રહ્યો જે આપણો જીવ તેમાં પ્રરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, અને પાધુપણાના સર્વ ગુણ છે એહવું જે ધ્યાન તે પિંડસ્થ ધ્યાન કહીએ. અથવા ગુણીના ગુણધ્યે એકત્વતા ઉપયોગ કરવો તે પિંડસ્થ યાન જાણવું.

૩ શરીરકર્માદિ રૂપમાં રહ્યો થકો પણ મારો આત્મા અરૂપી અનંતગુણી છે, શરીરમાં રહેલા આત્મામાં ધ્યાન વડે તલ્લીન થવું. બ્રહ્મરન્ધ્રાદિ સ્થાનોમાં ધ્યાન ધરવું, તેને પિંડસ્થધ્યાન કહે છે. એ ત્રણ ધ્યાન ધર્મ ધ્યાનમાં ગણવાં.

૪ રૂપાતીત, નિરાકાર, નિઃસંગી, નિર્મલ, સંકલ્પ વિકલ્પ રહિત, અભેદ, એક, શુદ્ધ, સત્તારૂપ, ચિદાનન્દ, અ-

પન કીધા પછી શેષ તેર પદ્ધતિ સમાવે. ૩-
 કર્મી થાય, સર્વ ક્રિયાથી રહિત થાય તે સ-
 મુચ્છિન ક્રિયાનિવૃત્તિ શુક્લધ્યાન જાણવું.
 ૫ ધ્યાન ધ્યાનતાં શેષ કર્મપદ્ધતિ દલસરણ-
 રૂપ ક્રિયા ઉછેદે. અવગાદના, દેહમાનમાંથી
 વ્રીજો ભાગ થયે, શરીરનો ત્યાગ કરી
 અહીંથી સાતરાજ ઉપર લોકને અંતે જ
 સિદ્ધ થાય.

હવે વ્રીજાં ચાર ધ્યાન કહે છે. (૧)

પદસ્થ (૨) પિંડસ્થ (૩) રૂપસ્થ (૪)
 રૂપાતીત.

૧ અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપા-
 ધ્યાય અને સાધુ ૫ પંચપરમેષ્ઠીના ગુણને
 સંભારે, તેનું હૃદયમાં ધ્યાન કરે તે પદસ્થ
 ધ્યાન જાણવું.

(૧૪૫)

૨ શરીરમાં રહ્યો જે આપણો જીવ તેમાં
અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, અને
આધુપણના સર્વ ગુણ છે એટલું જે ધ્યાન તે પિં-
ડસ્થ ધ્યાન કહીએ. અથવા ગુણીના ગુણ-
મધ્યે એકત્વતા ઉપયોગ કરવો તે પિંડસ્થ
ધ્યાન જાણવું.

૩ શરીરકર્માદિ રૂપમાં રહ્યો થકો પણ
મારો આત્મા અરૂપી અનંતગુણી છે, શરી-
રમાં રહેલા આત્મામાં ધ્યાન વડે તણીન થવું.
બ્રહ્મરન્ધ્રાદિ સ્થાનોમાં ધ્યાન ધરવું, તેને પિં-
ડસ્થધ્યાન કહે છે. એ ત્રણ ધ્યાન ધર્મ ધ્યા-
નમાં ગણવાં.

૪ રૂપાતીત, નિરાકાર, નિઃસંગી, નિ-
ર્મલ, સંકલ્પ વિકલ્પ રહિત, અભેદ, એક,
શુદ્ધ, સત્તારૂપ, ચિદાનન્દ, અસંજ્ઞ, અલંક,

પન કીધા પછી શેષ તેજ પ્રકૃતિ સમાને. અ-
 કર્મી ભાગ, સર્વ ક્રિયાથી રહિત ભાગ તે સ-
 મુલિન ક્રિયાનિવૃત્તિ શુક્લધ્યાન જાણવું.
 ૬ ધ્યાન ધ્યાનતાં શેષ કર્મપ્રકૃતિ દલસરણ
 રૂપ ક્રિયા ઝલેદે. અવગાહના, દેહમાનમાંથી
 વ્રીજો ભાગ ઘટાડે, શરીરનો ત્યાગ કરી
 અહીંથી સાતરાજ ઉપર લોકને અંતે જ
 સિદ્ધ થાય.

હવે વીજાં ચાર ધ્યાન કહે છે. (૧)
 પદસ્થ (૨) પિંડસ્થ (૩) રૂપસ્થ (૪)
 રૂપાતીત.

૧ અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપા-
 ધ્યાય અને સાધુ ૬ પંચપરમેષ્ઠીના ગુણો
 સંભારે, તેનું હૃદયમાં ધ્યાન કરે તે પદસ્થ
 ધ્યાન જાણવું.

[illegible]

मिथ्यात्वेने पापं छे. उक्तं च कल्पभा-
 प्ये-आलंघन मलहंती, जहसठा-
 णं न मुंचाए इलिआ, एवंअकयति
 पुंजी । मिच्छंविअउवसमीएइ ॥
 मिच्छत्तंजमुइन्नं, तंखीणंअणुइअं-
 चउवसंतं । मीसीभावपरिणयं । वे-
 इज्जंतं स्वओवसमं ॥ तच्च सत्कर्म-
 वेदकमप्युच्यते, औपशमिककं-
 तुसत्कर्मवेदनारहिमित्यौपशमिक-
 क्षायोपशमिकयोर्भेदः ॥

सास्यादन सम्यक्त्व-अनंतानुबंधी क-
 पायना उदये उपशम समकित वमतां मि-
 थ्यात्व गुणस्थानक पाप्मा पहेलां आंतरे

ક્ષયોપશમસમ્યક્ત્વ = અનંતાનુવંધીની
 ચોકડી, મિથ્યાત્વમોહનીય, મિશ્રમોહનીય
 અને સમક્રિતમોહનીય એ સાત પ્રકૃતિનો પ્ર-
 દેશોદય અને સમક્રિત મોહનીયનો પ્રદેશોદય
 અને રમ્યોદય જેમાં હોય તેને ક્ષયોપશમ સ-
 મ્યક્ત્વ કહે છે.

કમ્મગંથેસુધુવં । પદમોવસમી
 કરેદ્દ તિપુંજં ! તત્ત્વહીઓપુણગચ્છ-
 દ્દ । સમ્મે મિસંમિ મિચ્છેવા ॥

ઉપશમ સમ્યક્ત્વથી ચ્યુત થતાં જો જીવ
 સમ્યક્ત્વ મોહનીયને પામે છે તો તેને ક્ષયોપ-
 શમ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થાય છે. કર્મગ્રન્થના
 મત પ્રમાણે એમ જાણવું. સિદ્ધાંતના મત પ્ર-
 માણે ઔપશમિક સમ્યક્ત્વથી ચ્યુત અવશ્ય

जघन्य एक समय अने उत्कृष्ट छ आवली-
का मुधी क्षीर वमन स्वाद सरखो जे भाव
रहे छे तेने सास्वादन सम्यक्त्व कहे छे.

सास्वादनं च पूर्वोक्तौपशमिक
सम्यक्त्वात् यततो जघन्यतः स-
मय उत्कर्षतश्च षडावलिकायाम
वशिष्टायामनन्तानुबन्ध्युदयात्तद्व-
मनेतदास्वादरूपं यतः ॥ उवसम
सम्मत्ताओ चयओमिच्छं अपाव-
माणस्स सासायणसम्मत्तं तयंत-
रालं मि छावलियं ॥

वेदक सम्यक्त्व-अनंतानुबंधीनी चो-
कडी मिथ्यात्व मोहनीय मिश्रमोहनीयने तद्-

(૧૯૩)

ક્ષય કરી સાતમા ગુણસ્થાનકમાં ગમ-
તપોદનીનો છેલ્લો ગ્રાસ (ભાગ) ભોગવે
; હપને છે તેને વેદકસમ્યક્ત્ય કહે છે.

ક્ષપકથ્રેણિ પ્રપન્નસ્ય ચતુરન્-
તાનુવન્ધિપુ મિથ્યાત્વમિશ્રપુઞ્જ
યે ચ ક્ષપિતેષુ સત્સુ ક્ષપ્યમાણે
સમ્યક્ત્વપુઞ્જે તત્સમ્યક્ત્વચરમ
પણોદ્યતસ્ય તચ્ચરમપુદ્ગલવેદન
પમ્ ॥

ક્ષપકથ્રેણિ અંગીકાર કરેલાને અનન્તા
ગ્રંથી ચાર કપાય મિથ્યાત્વ અને મિશ્ર
૧ છ પ્રકૃતિ ક્ષય કરે છે તે અને સમ્યક્ત
પોદનીય પુંજ ક્ષપ્યમાણ કરે છે તે સમ્યક્ત

ष्टिः साद्विपर्यवसानेति या त्वपायस-
 हचारिणी श्रेणिकादेरिव सम्यग्दृ-
 ष्टिः तदशुद्धं श्वायिकं तस्य च सा-
 दिसपर्यवसानत्वादस्ति प्रतिपातो य-
 द्दुक्तं गंधहस्तिना तत्र या च अपाय
 सद्रव्यवर्तिनी अपायो मतिज्ञानांशः
 सद्रव्याणि शुद्धसम्यक्त्वदालिका-
 नि तद्वर्तिनी श्रेणिकादीनां च सद्र-
 व्यापगमे भवत्यपायसहचारिणी
 सा सादिः सपर्यवसाना चेति केवल-
 ज्ञानोत्पत्तौ अपायक्षये अपायः म-
 तिज्ञानांशः तत्क्षयेऽसौ भवति न

(१९७)

प्रथमकपायोदये तत्काले तदुदया-
भावात् तत्क्षये एव तस्योपपत्तिरि-
त्यलं प्रसङ्गेन इति शुद्धाशुद्धं क्षा-
यिकं द्विभेदः.

श्रीकृष्ण श्रेणिक वगैरेणे क्षायिक सम्यक्त्व-
द्वं. तेमने चारित्रनी क्रियाओपर अत्यंत राग
होवार्थी रोजक समकित पण कहेवाय ले.

खीणे दंसणमोहे-तिविहंसि विभव-
निआणभूअंसि

निपच्चवायमउलं-सम्मत्तं खाइयं
होइ ॥१॥

कारक सम्यक्त्व—तत्रकारकं सू

આજ્ઞા શુદ્ધા કિમેવ, તસ્યા એવ પ
 પરગતસમ્યક્ત્વોત્પાદકત્વેન સમ્ય-
 ક્ત્વરૂપત્વાત્ તદવચ્છિન્નં વા સમ્ય-
 ક્ત્વં કારકસમ્યક્ત્વં । एतच्च विशु-
 द्धचारित्रिणामेव ॥૧॥

મુદ્રાજ્ઞા શુદ્ધક્રિયા તેજ કારક સ-
 મ્યક્ત્વ છે તે ક્રિયાનેજ પરગત સમ્યક્ત્વો-
 ત્પાદકપણાવડે સમ્યક્રૂપત્વ છે, એ હેતુ
 થકી તદવચ્છિન્નસમ્યક્ત્વને કારકસમ્ય-
 ક્ત્વ કહે છે. વિશુદ્ધ ચારિત્રવંતોને કારકસ-
 મ્યક્ત્વ હોય છે.

તેજસ્ય સમ્યક્ત્વ—રોચયાતિ સ.

स्यगनुष्ठानप्रवृत्तिं, ननु कारयती-
ति रोचकम्, अविरतसम्यग्दृशां कृ-
ष्णश्रेणिकादीनां ॥१॥

सम्यक् अनुष्ठाननी प्रवृत्तिनी रुचि क-
रावे पण चारित्र्यनी प्रवृत्ति करावी शके
नहि तेने रोचक सम्यक्त्व कहं छे देशवि-
रत्यादि धर्मनी क्रियाओ रुचे पण ते करी
शकाय नहि कृष्ण श्रेणिकादिकनी पेटे,

दीपक सम्यक्त्व—दीपकं व्यञ्ज-
कमित्यनर्थान्तरम्, एतच्च यः स्वयं
सिध्यादृष्टिरपि परेभ्यो जीवाजी-
वादिपदार्थान् यथावस्थितान् व्यन-
— तस्याङ्गारमर्दकादेर्द्रष्टव्यम् ॥१॥

(१९८)

त्राज्ञा शुद्धा क्रियैव, तस्या एव पर-
गतसम्यक्त्वोत्पादकत्वेन सम्य-
क्त्वरूपत्वात् तदवच्छिन्नं वा सम्य-
क्त्वं कारकसम्यक्त्वं । एतच्च विशु-
द्धचारित्रिणामेव ॥१॥

सूत्राज्ञा शुद्धक्रिया तेज कारक स-
म्यक्त्व छे ते क्रियानेज परगत सम्यक्त्वो-
त्पादकपणावडे सम्यक्स्वरूपत्व छे, ए हेतु
थकी तदवच्छिन्नसम्यक्त्वने कारकसम्य-
क्त्व कहे छे. विशुद्ध चारित्रवंतोंने कारकस-
म्यक्त्व होय छे.

रोचक सम्यक्त्व—रोचयाति स-

માણે તેઓ નિશ્ચયસમ્યક્ત્વની વ્યાખ્યા
 કરે છે પણ તેનો પ્રવચનસારોદ્ધારવૃત્તિ-નવ-
 દ પ્રકરણવૃત્તિ-ધર્મસંગ્રહવૃત્તિ-આચારાંગસૂત્ર
 કો વગેરેમાં કથેલા નિશ્ચય સમ્યક્ત્વની
 સાથે યતભેદ દેખાય છે, નવપદપ્રકરણવૃત્તિ,
 ધર્મસંગ્રહ વગેરેમાં ક્ષાયિક સમકિતને નિશ્ચય
 સમકિતથી ભિન્ન ગણ્યું છે અને શ્રેણિકને ક્ષા-
 પેક સમ્યક્ત્વ છતાં નિશ્ચય સમ્યક્ત્વ નથી
 પ્રસ્પષ્ટ કથ્યું છે. આગમસારના કર્તાની
 નિશ્ચય સમ્યક્ત્વની વ્યાખ્યા કરી છે તે
 પણ ઉપરની વ્યાખ્યાથી ભિન્ન પડે છે તો
 પણ અનુભવની અપેક્ષાએ અપ્રમત્ત સાધુઓને
 તે નિશ્ચય સમ્યક્ત્વ કથ્યું છે તેની સાથે સં-
 વંધ કથંચિત્ વંધવેસતો આવે છે. અપ્રમત્ત
 સાધુઓ, નિશ્ચયનયની અપેક્ષાએ પોતાના આ-

માધાતૃષ્ટાંત ॥

આ પ્રમાણે નિશ્ચયનય સમ્યક્ત્વનું સ્વ-
રૂપ અવવોધવું. શુદ્ધ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર પ-
રિણતિ રૂપ આત્મા તેજ નિશ્ચય સમ્યક્ત્વ છે.
વાહ્ય રાગાદિ સંકલ્પ વિકલ્પ રહિત નિરૂપા-
ધિમય શુદ્ધાત્મ વોધ સ્થિરતા, લીનતા તન્મય
પરિણતિ તેજ નિશ્ચય સમ્યક્ત્વ અવવોધવું.

આગમસારકર્તા દેવ-ગુરુ અને ધર્મની
શ્રદ્ધાને વ્યવહારસમ્યક્ત્વ કહે છે અને આ-
ત્મા તેજ દેવ, આત્મા તેજ ગુરુ અને આત્મા
તેજ ધર્મ એવી શ્રદ્ધાને નિશ્ચયનય સમ્યક્ત્વ
કથે છે. પ્રશ્નોત્તરરત્નચિંતામણિમાં શેઠ અ-
નુપચંદ્ર મલુકચંદ્ર જણાવે છે કે ઉપશમ સ-
મ્યક્ત્વ-ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ અને ક્ષાયિક
સમ્યક્ત્વ તેજ નિશ્ચય સમ્યક્ત્વ છે. આ પ્ર-

નેથી નિશ્ચયસમ્યક્ત્વની વ્યાખ્યા
 છે પણ તેનો પ્રવચનસારોદ્ધારવૃત્તિ-નવ-
 કારણવૃત્તિ-ધર્મસંગ્રહવૃત્તિ-આચારાંગમૂલ
 વગેરેમાં કયેલા નિશ્ચય સમ્યક્ત્વની
 મતભેદ દેસાય છે. નવપદપ્રવચણવૃત્તિ,
 ઘ્રિદ વગેરેમાં ધ્યાયિક સમર્પિતને નિશ્ચય
 કેતથી ભિન્ન ગણ્યું છે અને શ્રેણિકને લા-
 સમ્યક્ત્વ હતાં નિશ્ચય સમ્યક્ત્વ નથી
 સ્પષ્ટ કથ્યું છે. આગમસારના કર્તાની
 નિશ્ચય સમ્યક્ત્વની વ્યાખ્યા કરી છે તે
 હપરની વ્યાખ્યાથી ભિન્ન પદે છે તો
 અનુભવની અપેક્ષા અપ્રમત્ત સાધુઓને
 નિશ્ચય સમ્યક્ત્વ કથ્યું છે તેની સાથે સં-
 ર્થ કથંચિત્ વંધવેસતો આવે છે. અપ્રમત્ત
 ધુઓ, નિશ્ચયનયની અપેક્ષા પોતાના આ-

નિદ્રિય તિર્યેન સ્ત્રીઓ અને ઉપર્યુક્ત ત્રણ પ્ર-
 કારના દેવતાઓને પારમ્ભવિક શાયિક સ-
 મ્યક્ત્વ પણ હોતું નથી. કારણકે શાયિક
 મમ્પરુદ્ધિનો તેઓમાં ઉત્પાદ થતો નથી.
 ઉપર્યુક્ત સંખ્યાતાયુષ્કસંજિપંચેન્દ્રિય તિર્યેન
 સ્ત્રીઓ તથા ત્રણ પ્રકારના દેવતાઓને
 ઉપગમ અને ક્ષયોપગમ સમ્યક્ત્વ થાય છે.
 એકેન્દ્રિય, દ્વીન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય, ચતુરિન્દ્રિય
 અને અસંજિપચ્ચેન્દ્રિય જીવોને તે ભવ વા
 પરભવની અપેક્ષાએ ત્રણ સમ્યક્ત્વમાંથી
 એક પણ સમ્યક્ત્વ હોતું નથી. વાદર, પૃ-
 થ્વી, જલ, વનસ્પતિ, દ્વિત્રિચતુરિન્દ્રિય
 જીવો અને અસંજિપંચેન્દ્રિયોમાં પર્યાપ્તાવ-
 સ્થામાં પારમ્ભવિક સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વ અને
 પર્યાપ્ત સંજી પંચેન્દ્રિયમાં તાદ્ભવિક પમાય

છે. સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય વાદર તેજ વાયુમાં સ-
મ્યક્ત્વલેશ્યાવંતોના ઉત્પાદનો અભાવ છે
માટે સાસ્વાદન તેઓમાં નથી એ કાર્મગ્રન્થિ-
ક અભિપ્રાય છે. સૂત્રાભિપ્રાયવડે તો પૃથિ-
વી આદિ એકેન્દ્રિયોને સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વ
નથી. યદુક્તં પ્રજ્ઞાપનાયામ્, પુઠવિ-
કાશ્યાણં પુચ્છા ગોયમા પુઠવિકા-
શ્યા નો સમ્મદિદ્ટી નો સમ્મામિ-
ચ્છદિદ્ટી એવં જાવણપ્પકાશ્યા-॥
इति प्रवचनसारोद्वारे १४९ द्वारे ॥
પશ્ચ સમ્યક્ત્વાનાં કાલનિયમમાહ-

अंतमुहूर्तोवसमो, छावलिसासा-
णवेयगोसमओ, साहियतित्तीसायर-
खड्यो दग्गणो खओवसमे ॥

ન્દ્રિય તિર્યંચ સ્ત્રીઓ અને ઉપર્યુક્ત ત્રણ પ્ર-
 કારના દેવતાઓને પારભવિક ક્ષાયિક સ-
 મ્યક્ત્વ પળ હતું નથી. કારણકે ક્ષાયિક
 સમ્યક્દષ્ટિનો તેઓમાં ઉત્પાદ થતો નથી.
 ઉપર્યુક્ત સંખ્યાતાયુષ્કસંજ્ઞિપંચેન્દ્રિય તિર્યંચ
 સ્ત્રીઓ તથા ત્રણ પ્રકારના દેવતાઓને
 ઉપશમ અને ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ થાય છે.
 એકેન્દ્રિય, દ્વીન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય, ચતુરિન્દ્રિય
 અને અસંજ્ઞિપંચેન્દ્રિય જીવોને તે ભવ વા
 પરભવની અપેક્ષાએ ત્રણ સમ્યક્ત્વમાંથી
 એક પળ સમ્યક્ત્વ હતું નથી. વાદર, પૃ-
 થ્વી, જલ, વનસ્પતિ, દ્વિત્રિચતુરિન્દ્રિય
 જીવો અને અસંજ્ઞિપંચેન્દ્રિયોમાં પર્યાપ્તાવ-
 સ્થામાં પારભવિક સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વ અને
 'પર્યાપ્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિયમાં તાદ્ભવિક તત્ત્વ

ક્ષાયોપશમસમ્યગ્દષ્ટિ થાય છે. તે પ્રથમ
 ક્ષાયોપશમ સમ્યક્ત્વને પામે છે. અન્ય તો એમ
 કહે છે કે—“ અન્યસ્તુ યથાપ્રવૃત્તિ
 કરણત્રયક્રમેણાન્તરકરણે ઉપશમ-
 સમ્યક્ત્વં લભતે પુઞ્જત્રયં ત્વસૌ ન
 કરોત્યેવ તતશ્ચૌપશમિકસમ્યક્-
 ત્વાચ્ચ્યુતોઽવશ્યં મિથ્યાત્વમેવ યાતિ
 યથાપ્રવૃત્તિકરણાદિ ત્રણના અનુક્રમે અન્તર્ક-
 રણમાં ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પામે છે અને જીવ,
 ત્રણ પુંજને નથી કરતો તતઃ પશ્ચાત્ ઉપશમ
 સમ્યક્ત્વથી ચવેલો અવશ્ય મિથ્યાત્વને પામે છે.

પ્રથમ સમ્યક્ત્વ પામે છે તો કોઈ જીવ
 સમ્યક્ત્વની સાથે દેશવિરતિ વા સર્વવિરતિ-
 પામે છે. સાસ્ત્રાદન્ન સમ્યક્ત્વી કંઈ પણ

પીડાનુગ્રહશક્તિઃ ॥

વેદક અને ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વને પૌદ્ગલિક કહેવામાં આવે છે અને ઉપશમ અને ક્ષાયિકને અપૌદ્ગલિક કહેવામાં આવે છે. ઉપશમક્ષાયિકસમ્યક્ત્વયોઃ પુદ્ગલવેદનસ્ય સર્વથૈવાભાવાત્.

ચાર ગતિમાં સંક્ષિપ્તપચ્ચ પંચેન્દ્રિય જીવને પ્રથમ સમ્યક્ત્વનો લાભ થાય છે.

ઉપશમ સમ્યક્ત્વથી ચ્યુત જીવ ક્ષાયોપશમ દૃષ્ટિ-મિશ્રદૃષ્ટિ વા મિથ્યાદૃષ્ટિ થાય છે. સિદ્ધાંતના મત પ્રમાણે અનાદિ મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવ, તથાવિધસામગ્રી સદ્ભાવે અપૂર્વ કર્ણ વડે ત્રણ પુંજ કરીને શુદ્ધ પુદ્ગલોને વેદતો છતો ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પામ્યા વિનાજ

ક્ષાયોપશમસમ્યગ્દૃષ્ટિ થાય છે. તે પ્રથમ
 ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વને પામે છે. અન્ય તો એમ
 કહે છે કે—“ અન્યસ્તુ યથાપ્રવૃત્તિ
 કરણત્રયક્રમેણાન્તરકરણે ઉપશમ-
 સમ્યક્ત્વં લભતે પુઞ્જત્રયં ત્વસૌ ન
 કરોત્યેવ તતશ્ચૌપશમિકસમ્યક્-
 ત્વાચ્ચ્યુતોઽવશ્યં મિથ્યાત્વમેવ યાતિ
 યથાપ્રવૃત્તિકરણાદિ ત્રણના અનુક્રમે અન્તર્ક-
 રણમાં ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પામે છે અને જીવ,
 ત્રણ પુંજને નથી કરતો તતઃ પશ્ચાત્ ઉપશમ
 સમ્યક્ત્વથી ચંબેલો અવશ્ય મિથ્યાત્વને પામે છે.

પ્રથમ સમ્યક્ત્વ પામે છે તો કોઈ જીવ
 સમ્યક્ત્વની સાથે દેશવિરતિ વા સર્વવિરતિ-
 પણું પામે છે. સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વી કંઈ પણ

પાંડાનુગ્રહશક્તિઃ ॥

વેદક અને ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વને પૌદ્ગલિક કહેવામાં આવે છે અને ઉપશમ અને ક્ષાયિકને અપૌદ્ગલિક કહેવામાં આવે છે. ઉપશમક્ષાયિકસમ્યક્ત્વયોઃ પુદ્ગલવેદનસ્ય સર્વથૈવાભાવાત્.

ચાર ગતિમાં સંક્ષિપ્ત પંચેન્દ્રિય જીવને પ્રથમ સમ્યક્ત્વનો લાભ થાય છે.

ઉપશમ સમ્યક્ત્વથી ચ્યુત જીવ ક્ષયોપશમ દૃષ્ટિ-મિશ્રદૃષ્ટિ વા મિથ્યાદૃષ્ટિ થાય છે. સિદ્ધાંતના મત પ્રમાણે અનાદિ મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવ, તથાવિધસામગ્રી સદ્ભાવે અપૂર્વ કરણ વડે ત્રણ પુંજ કરીને શુદ્ધ પુદ્ગલોને વેદતો છતો ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પામ્યા વિનાજ

पामतो नथी.

उक्तं च शतकवृहच्चूणौ—

उवसमसम्मदिट्ठी—अंतरकरण-
ठिओ कोइ देसविरयंपि लंभइ कोइ
पमत्तभावांपि ॥ सासाइणो न किंपि
लहे इति ॥

पुंजत्रयसंक्रमश्च कल्पभाष्ये ए-
वमुक्तः मिथ्यात्वदलिकान् पुद्गला-
नाकृष्य सम्यग्दृष्टिः प्रवर्धमानपरि-
णामः सम्यक्त्वे मिश्रे च संक्रमयति।
मिश्रपुद्गलांश्च सम्यग्दृष्टिः सम्यक्-
त्वे मिथ्यादृष्टिश्च मिथ्यात्वे सम्यक्-

त्वपुद्गलांस्तु मिथ्यात्वे संक्रमयति
न तु मिश्रे ॥

प्रवर्धमानपरिणामी सम्यग्दृष्टिजीव, मि-
थ्यात्व पुद्गलोने आकर्षीं सम्यक्त्वमां अने
मिथ्यात्वमां संक्रमावे छे. सम्यग्दृष्टि जीव,
मिश्र पुद्गलोने सम्यक्त्वमां संक्रमावे छे अने
मिथ्यादृष्टि जीव मिथ्यात्वमां संक्रमावे छे
तथा मिथ्यादृष्टि, सम्यक्त्व पुद्गलोने मिथ्या-
त्वमां संक्रमावे छे पण मिश्रमां नहीं.

मिच्छन्तमि अक्षीणे—तिपुंजा सम्म-
दिष्टिणो नियमा स्त्रीणामि उ मिच्छ-
न्ते—दुष्टगपुंजी व खवगोवा ॥

मिथ्यात्व अक्षीण यथे छते सम्यग् दृ-

વી. ગીતાર્થ આત્મજ્ઞાની ધ્યાની સદ્ગુરુન
ધરણકમલ સેવવાર્થી સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ
થાય છે.

ઉપર પ્રમાણે સમ્યક્ત્વના જે જે ભેદો
કહ્યા છે, તેની પ્રાપ્તિ માટે પ્રયત્ન કરવો એ
ઉત્તમ પુરુષોત્તમ કર્તવ્ય છે. આગમોનો નય
નિક્ષેપ પ્રમાણોથી અનુભવ કરીને રાગ દ્વેષ
રહિત આત્માના સમભાવ સ્વરૂપમાં પરિણમવું
એજ પરમસાધ્ય કર્તવ્ય છે. સમભાવે પરિણમતાં
આત્મા કેવલ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી મોક્ષ પામે છે.

સેયંવરો વા આસંવરો વા.

બુદ્ધો વા અહવ અન્નો વા

સમભાવભાવી અપ્પા—

લહ્હ મુક્કં ન સંદેહો ॥

ચેતાંચર વા દિગંચર. શુદ્ધ અથવા અગત્ય
 વેદાંતી, વૈદિક પર્ણી, મુમુક્ષુતાન, સ્વીસિત વ-
 ગેરે મને ને હોય: પરંતુ સમમાને આત્માને
 પાત્રી સમમાને નિશ્ચયત: પરિણમી મનમાત્રી
 થાય છે તે મોક્ષ પામે છે. તે કર્માવરણનો ક્ષય
 કરી સમ્યક્ત્વાદિને પ્રાપ્ત કરી પરિપૂર્ણ ગુણ-
 મયી બની મિદ્ધ શુદ્ધ પરમાત્મા થાય છે. સર્વ
 મિદ્ધાતિનો મારણ છે કે સમ્યક્ત્વાદિની
 પ્રાપ્તિ કરી આત્માને સમમાને ભાવવો. સમ-
 માને પરિણમતાં કળાયત્રી મન્દતાણ અને
 ર્જાગતાણ નિસર્ગ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થાય છે
 અને સકાલ કર્મને નિવારી પરિપૂર્ણ
 શુદ્ધ શુદ્ધ બને છે. સમમાને પરિણમતાં
 સદ્જાનન્દયોગે સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિનો
 માર્ગ કરી શકાય છે.

ધી. ગીતાર્થ આત્મજ્ઞાની ધ્યાની સદ્ગુરુનાં
ચરણકમલ સેવવાથી સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ
થાય છે.

ઉપર પ્રમાણે સમ્યક્ત્વના જે જે ભેદો
કહ્યા છે, તેની પ્રાપ્તિ માટે પ્રયત્ન કરવો એજ
ઉત્તમ પુરુષોનું કર્તવ્ય છે. આગમોનો નય
નિક્ષેપ પ્રમાણોથી અનુભવ કરીને રાગ દ્વેષ
રહિત આત્માના સમભાવ સ્વરૂપમાં પરિણમવું
એજ પરમસાધ્ય કર્તવ્ય છે. સમભાવે પરિણમતાં
આત્મા કેવલ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી મોક્ષ પામે છે.

સેયંવરો વા આસંવરો વા.

બુદ્ધો વા અહવ અન્નો વા

સમભાવભાવી અપ્પા—

લહરિ મુક્તં ન સંદેહો ॥

आगमसार, नयचक्र आदि ग्रंथोनी
 सहायताथी ते ग्रंथोना अनुसारे भव्यजीवो-
 ना उपकारार्थ पद्द्रव्यविचारग्रन्थ वना-
 व्यो छे. तेमां कांइ वीतरागनी आज्ञा
 विरुद्ध भाषण थयुं होय, लख्युं होय,
 ते त्रिविधे करी मिच्छामि दुक्कडं दउं छुं. आ
 ग्रंथमां विभ्रम चित्तथी कोइ दोष थयो होय
 तो ते सुधारवा पंडितपुरुषोए कृपा करवी.
 शुभे यथाशक्ति यतनीयं ए न्यायने
 अनुसरी में उद्यम कर्यो छे, तेथी हुं मारी
 महेनत परोपकार थये छते, सफल मानुं छुं,
 आ ग्रंथ पंडित पुरुषोने योग्य छे.
 आ ग्रंथ वांची व्यवहार मार्गे चाली हृदयमां
 निश्चय दृष्टि राखशे ते आत्मगुख पामशे.

पाद પામંજી લેહની, રવિસાગર મુક્તસાગઃ
 મુક્તસાગર જિવ્ય લેહના, વિનયચંત્ર કલાય. ૮
 તામ્ર નરપાને સેવતો, તુલ્લિ કહે છે પદ્મઃ
 ભણેગણે જે ખારશે, તે પામે સુસ્તકેમ. ૯
 ડયાં લમે શશી બાન્ધુ રહે, જગમાં કરે પ્રતાપ;
 તાનત્ ભવિજન બાન્ધુસાગ, થડને કરો મુતાસ. ૧૦
 એ પદ્મદ્રવ્ય વિચાર ગ્રન્થ, જિનનાળીથી રસાલ;
 ભણશે ગણશે તે ભવી, લહેશે મહાલમાલ. ॥૧૧॥

સંપૂર્ણમ્.

ૐ શાન્તિઃ ૩

